

મેધદર્પણ.

અથવા

(વરસાદ જોવાની આરસી.)

A

RAINMIRROR.

કર્તા.

જટાશંકર વિ. પુરુષોત્તમ ભટ્ટ.

કચ્છ ભૂજના રહેવાશી.

સન ૧૮૮૯ નોવેમ્બર—કચ્છી સંવત

૧૯૪૬ કાર્તિક માસ.

અમદાવાદ

(આર્યોદય પ્રેસમાં છાપ્યું.)

(સખળા હાંકે કર્તાએ સ્વાધીન રાખ્યાછે.)

અર્પણ પત્રિકા,

કષ્ટ મિત્ર. રા. હામોદર દેવજી. મેહેતા.

અંજાર.

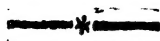
પ્રિયવર્થ્ય !! આપ મારા બાળસ્નેહી એકશંગી મિત્ર
છો. મારા પ્રત્યે ખરા અંતઃકરણની મમતા
ધરાવો છો. દૂકામાં સન્નિમિત્રનાં લક્ષણ
તમારામાં છે, એ સર્વથી અત્યા-
નંદ પામી આપનું મુખારક
નામ આ લઘુ પુસ્તક
સાથે જોડી અમર
રાખું છું.

લી. હું. છું.

આપનો હિતૈષિ.

મિત્ર

જયશંકર વી, પુરુષોત્તમ લક્ષ્.

પ્રસ્તાવના.

આ દુનિયાના ટકવાનો મુખ્ય આધાર વરસાદ ઉપર રહેલો છે. અમુક સાલ દુકાળ પડે કે થોડી વૃષ્ટિ થાય અને નળળું પાકે તો ગરીબ વર્ગના લોકો તેમાંએ મુખ્યત્વે આપણા ખેડુ ભાઈઓ કેટલી બધી વિપત્તિ સહન કરેછે તે ખુલ્લું હોવાથી આપણને સ્પષ્ટ સમજાય છે કે વૃષ્ટિની જરૂર સર્વને કેટલી છે?

વરસાદ ક્યારે થશે અને ક્યારે નહીં થાય એ ખાત્રી યુક્ત કહેવું એ તો ગમે તેવા મહાન જ્યોતિર્વિદ કે શિલ્પ-સુશ્રી પણ શકતીથી બહાર છે. કારણ કે સર્વ શક્તિમાન પરમેશ્વરે આલગની જીવનદોરી તો માત્ર પોતાનેજ હાથે રાખેલી જણાય છે, તથાપિ મહાન બુદ્ધિશાળી પંડિતોએ ધણા ધણા વર્ષો લગી નિરિક્ષા કર્યા પછી એ વિષયના નક્કી કરેલા કેટલાક સિદ્ધાંતો ધણે અંશે સત્ય ઠરી લોકોને બરોસા પાત્ર થઈ પડેલા જણાય છે એ વાત નિઃસંશય છે. માટે પ્રાચીનકાળના અનુભવથી ગોઠવાએલા એવા અંથોમાં કહેલું તે પ્રાચીન માટે બધું ખોટું છે, અને અર્વાચીન મનાય તેજ બધું ખરું છે એ કહેવું અને માનવું એ કેવળ સાહસિકતા છે, તથા દુરાગ્રહનુંજ પરિણામ હું તો માનું છું. માટે વિવેકી વાંચનારની એટલી દ્રવજ છે કે એવા પ્રાચીન અંથો અંધારામાંથી જોગ બને તેમ અજવાળામાં આવેથી તેમાં ગુપ્ત રહેલું સત્ય યોગ્ય તપાસથી પરખી તથા તેનું ખરું રહસ્ય સમજવું એમ થવું જોઈએ. આ હેતુથી હું પણ વૃષ્ટિ સંબંધમાં પ્રાચીન પ્રમાણોના સમૂહ ૩૫ એક નવીન અંથ આલગની હનુરગુર્જરભાષા દ્વારા રચ્ચુ કરું છું.

શેહેર કરતાંએ ગાગડાના લોકો આવતે વરસે વરસાદ કેવો થશે તેના ચિન્હ જોવા જણવામાં બહુ આવુર

હોય છે. તેમાંએ સંવત ૧૯૪૫ તો આ પ્રાંતમાં ધણી ન-
બણી પાકવાથી સંવત ૧૯૪૬ ના વર્ષ માટે લોકો એટલી
બધી પરપૂછ કરતા હતા કે અવધી. હું જે ગામમાં મેહે-
તાજી છું ત્યાં એવી ચરચા ઉપડવાથી એ તરફ મારું એ
ઉપયોગી વિષયમાં લક્ષ ગયું; કેવળ અનુભવિઓના દુચ-
કાનેજ આધારે રહેવા કરતાં કોઈ પ્રાચીન ગ્રંથ ગુજરાતી-
માં પ્રજા હજુર મુકાય તો વધારે આધારભૂત થાય
એ જીજ્ઞાસા મારા મનમાં ઉત્પન્ન થઈ તે દરમ્યાન મેઘના-
ળા નામે મારવાડી ભાષામાં બાળબોધ લીપીએ લખેલી
ચોપડી મારા હાથમાં આવી તેમાં શિવ પાર્વતીજીના સં-
વાદરૂપે પ્રાંતિ રાંગ ધે બહુ સાઈ સ્પષ્ટીકરણ કરેલું જણાયું
એ ચોપડી ગુજર વાંચકો માટે ગુજરાતીમાં પ્રગટ કરી હોય
તો ઉપયોગી થાય એમ મને લાગવાથી આ પુસ્તકને “મે-
ઘદર્પણ” નામથી બહાર પાડ્યું છે તેમાં મારા અલ્પજ્ઞા-
નને લીધે અનેક ખામી હશે તે સજ્જનધર્મ પ્રમાણે વિ-
વેકી વાંચનાર ક્ષમા કરતાં મને જણાવશે તો અતિ આ-
ભાર સાથે બીજી આવૃત્તિ કરવા ઇશ્વર પ્રસંગ આપશે તો
તેનો મોટા હર્ષ સાથે ઉપયોગ થશે.

મારા વિચાર પ્રમાણે આ પુસ્તક એકંદરે પ્રજાના
તમામ વર્ગને તેમાંએ ખેડુત તથા વ્યાપારી અને ભવિષ્ય
કહેવાનો દાવો કરનાર બ્રાહ્મણ વીગેરે લોકોને અત્યંત ઉપ-
યોગી થશે.

આ પુસ્તક રચવામાં મને અંજાર તાલુકા સ્કુલ મા-
સ્તર મી. દયારાંકર વિ. શ્યામજીએ જે કાગતી મદદ આ-
પી છે તે માટે તેમનો અને તે છપાવવામાં અગાઉથી આ-
શ્રય અપાવનાર આપનાર સર્વ ગૃહસ્થોનો આભાર માનું છું.

લી.

જ. વી. પુ. લક્.

મેઘદર્પણ.

કાર્તિક માસ.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧ થી ૧૫ સુધી જોટલા દિવસ ઘેરા રંગનાં પુષ્કળ વાદળાંથી આકાશ છવાયો હોય તેટલા કિં-
વસ સુધી વરસાદનો ગર્ભ બંધાયો છે એમ જાણવું.

એવી રીતે જો પંદર દિવસ લગી ગર્ભ બંધાય તો
જાણવું કે પરિ પૂર્ણ ગર્ભ બંધાયો છે.

કાર્તિક મહિનામાં બંધાએલો ગર્ભ યોગાસુ એસતાં
લગી બીજ કાઢ પણ મહિનામાં વરસે નહિ તો બંધાએલો
ગર્ભ કાયમ છે એમ સમજવું અને તે યોગાસામાં વરસી-
ને સુકાળ કરે.

એવી રીતે ગર્ભ બંધાઇને કાયમ રહેલ હોય તો યો-
ગાસામાં પુષ્કળ વરસાદ થાય, પણ કદાચિત્ પૂરો ગર્ભ ન
બંધાતાં જો થોડા દિવસ બંધાય તો તેના પ્રમાણમાં કાર્તિક
કે માસે બંધાએલો ગર્ભ યોગાસામાં વત્તો ઓછો વરસશે.
કાર્તિક મહિનામાં આકાશમાં ઘોળાં, પીળાં, કાળાં કે રાતા
રંગનાં ધનુષ્ય આકાર કે ગચ્છાકારે વાદળાં હોય અથવા

પૂર્વ કે પશ્ચિમ દિશાએ સૂર્યની ઉપર કે તળે ધનુષ્યાકાર મચ્છાકાર, સિંદૂર વર્ણના કે લીલા રંગનાં વિગેરે પંચ રંગી વાદળાં હોય તો જાણવું કે આવતા વર્ષમાં વરસાદ ધણો થશે એટલુંજ નહિ પણ આવતાં ત્રણ વર્ષ સુધી કાળ પડશે નહિ.

કાર્તિક માસમાં સંક્રાંતિને બેરો દિવસ વરસાદ વરસે તો આગતું વર્ષ સાધારણ આવે, વળી જો એજ માસમાં શુક્ર અસ્ત થતો હોય તો જાણવું કે બહુ વરસાદ થશે તેમાં સંદેહ નહિ.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે જો રોહિણી નક્ષત્ર આવે તો દુકાળ પડે, પણ તેજ દિવસે જો કૃતિકા નક્ષત્ર પૂરું થતું હોય તો દેશમાં સુખ શાંતિ પ્રવર્તે.

કાર્તિક શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે બરણી નક્ષત્ર આવે તો ● મે સર્વ ઠેકાણે સરખો ન થાય પરંતુ કોઈ કોઈ ઠેકાણે વરસાદ વરસે તેગજ દેશમાં કોઈ પણ પ્રકારની વ્યાધિ આવે તથા રાજ્યમાં લડાઈ થવાનો સંભવ રહે.

શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગૃહણ હોય અથવા ગધરાત પછી આકાશમાંથી તારા તૂટતા હોય, કિંવા ધરતી કંપ થાય કે આંચકા લાગે, એટલે એમાંનું એકાદ પણ ચિન્હ જણાય તો સર્વ જાતના અનાજનો સંગ્રહ કરવાથી ત્રીજે મહિને ધણો લાભ થાય.

કાર્તિક મહિનામાં રોહિણી અને પુનર્વસુ નક્ષત્રને દિવસે વરસાદ ગાજે તો આગતું વર્ષ સાફ આવશે એમ જાણવું.

શુદ્ધ ૫ જે બુધવાર, ગુરુવાર, શુક્રવાર, કે સોમવારને દિવસે આવે તો તે વર્ષમાં ધણો વરસાદ વરસે અને સુકાળ

થાય તથા અનાજના બાવ પણ સોંધા થાય, પણ ગંગળ-
વાર, રનિવાર કે શનિવારને દિવસે આવેતો તેનું રૂળ નેષ્ટ
કહેવાય.

દાહુશ.

શુક રાત્રી જે વાદળાં. કાર્તિક માંવિ થાય,
ખચન ચિત્ત વિચારીને, વરસ્યા વિષુ નવ જાય. ૧
કાર્તિક માસે દાહુશી, વાદળ રહે છાયાઈ,
વરસે પૂર્ણ અષાઢમાં ખચિત જાણુજે લાઈ. ૨
કાર્તિક પૂનમ કાતણી. હોય શરીની પૂઠ,
બોગાસે વરસે વળી, લળી વર્ષ તે મૂઠ. ૩

માગશર માસ.

માગસર માસથી પાંચ માસ સુધી શુદ્ધ પક્ષમાં જે
તિથિ ધટતી હોય, તેા છત્રગંગ થાય અથવા કોઇ રાજ્યો-
માં પરસ્પર વૈર બાવ કૃત્ય થાય. માગશર માસમાં શુ-
ક અસ્ત થતો હોય તેા રાજ્યોમાં પરસ્પર વિગ્રહ કરાવે
અને સંક્રાંતિને જેસને દિવસ વરસાદ વરસે તેા ગધ્યમ વ-
ર્ષ આવશે એમ જાણવું.

માગસર શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે શુદ્ધ આવે તોધી, તે-
લ, વિગેરે વસ્તુનો સંગ્રહ કરવાથી પાંચ માસે સારો ફાય-
દો મળે.

માગસર વદ ૭ ને દિવસે જે ઇશાન ખુણુનો વાયરો
વાય તેા તે વર્ષમાં થોડો વરસાદ વરસે.

૧ કાતણી એ ચાર પાંચ તારાનું જુગખું છે જેને જોશી લો-
કો કૃતિકા નક્ષત્ર કહે છે અને માગડીઆ લોકો તેને કાત-
ણીઆરો કે કાતણી એ નામે ઓળખે છે. ૨ ચંદ્રમા. ૩
વાવણી. રોપણી. (વાવણી ધણી થાય)

ગાગસર વદિ ૪ ને દિવસે મધ્યા નક્ષત્ર આવે, અને તેજ નક્ષત્રમાં વરસાદ કે વીજળી એ બેમાંનું એકાદપણ થાય તો આપાડ માસમાં ઘણો વરસાદ વરસે અને દુનિયામાં આનંદ વ્યાપે એ નકી જાણવું. વદિ ૧૨-૧૩ ૧૪ અને :)) (અ-ગાંસ) એ તિથિઓને દિવસે અશ્વેષા નક્ષત્ર હોય, અને તેજ દિવસે વરસાદના છાંટા પડે અગર વાયરો ઊંચો વાય તો નિઃસંદેહ જાણવું કે આપાડ મહિને શુદ્ધ પક્ષમાં વરસાદ થશે. ગાગસર માસમાં કોઈપણ દિવસે આકાશમાં વાદળાં ચડી આવીને વરસાદ વરસવા સરખું ચિન્હ જણાય અને સાથે વીજળી થતી હોય તો આવતું વર્ષ સારું આવશે એમ જાણવું.

દાહરો.

ગાગસિમાંસે પંચમી, મેઘાડંબર જોય.

આર માસ વરસે નકી જનમન રંજન હોય?.

પોષ મહિનો.

પોષ શુદ્ધ પક્ષમાં ક્રોધ પણ તિથિ ઘટતી હોય અને નક્ષત્ર વધતું હોય તો રાજ્યમાં વિગ્રહ થાય.

પોષ શુદ્ધ ૪ ને દિવસે ધનુષ્ય આકારે કે મચ્છાકારે વાદળાં હોય અથવા વીજળી થતી હોય તો આવતે વર્ષે સુકાળ થશે એમ જાણવું.

પોષ શુદ્ધ પક્ષમાં સતભેષા નક્ષત્ર હોય અથવા શુદ્ધ ૫ ને દિવસે મંદગંદ વાયરો વાય અગર વીજળી થતી હોય તો જાણવું કે વરસાદનો ગર્ભ બંધાયો છે અને તે આપાડ વદિ ચોથ કે સાતમને દિવસે વરસશે.

પોષ શુદ્ધ ૭ ને દિવસે રેવતી નક્ષત્ર આવે, શુદ્ધ ૮ ને દિવસે અશ્વત્થી નક્ષત્ર આવે, અને શુદ્ધ ૯ ને દિવસે

બરણી નક્ષ આવતું હોય, અને ઉપર કહેલ દિવસ માહેલા કોઇ પણ દિવસે જો ઠાર પડ્યા પછી ઠંડી હવા આવતી હોય અથવા મેઘાડખર હોય તો વરસાદનો ગર્ભ બંધાયો છે એમ જાણવું. પછી પોષ શુદ્ધ ૧૧ ને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર આવતું હોય તો ઉપર કહેલ ગર્ભ છૂટે મહિને વરસે તેમાં કંઈ પણ સંશય નહિ.

પોષ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગર્ભ બંધાય તો અષાઢ વદ ૦)) સુધીમાં વરસાદ વરસે અને શ્રાવણ મહિનામાં પણ પંદર દિવસની ઝડી થાય, તથા ધાસ ચારે પણ પુષ્કળ થાય અને ગાયોના દૂધમાં પણ વધારો થાય. પોષ વદ ૨ ને દિવસે જો રવિવાર આવતો હોય તો સાપનો ઉપદ્રવ થાય. પોષ મહિનાની સંક્રાંતિ રવિવારને દિવસે એસે તો ધાન્ય મોંઘું થાય, શનિ કે સોમવારને દિવસે એસે તો થોડું મોંઘું થાય પણ ગંગાવારને દિવસે એસે તો અનાજના બીવ બગણા થાય, અને બુધવાર કે શુક્રવારને દિવસે એસે તો સમતૂલ્ય ભાવ રહે પણ ગુરવારને દિવસે એસે તો અનાજના ભાવ સસ્તા થાય. વળી રવિ કે ગંગા વારને દિવસે એસે તો રાજ્યમાં વિગ્રહ કરાવે.

પોષ મહિનામાં મૂળ નક્ષત્રથી બરણી સુધી જે અગિયાર નક્ષત્ર ૧ દિનમાં આવે તે ચંદ્ર નક્ષત્ર કહેવાય. તે નક્ષત્રોમાં વરસાદ, વાદળો કે વીજળી થાય તો વરસાદનો ગર્ભ બંધાયો છે એમ જાણવું વળી અગિયારે નક્ષત્ર પૂરાં થઇ રહ્યા પછી જોડે બરણી નક્ષત્ર ઉતરતું હોય ત્યારે

* ૧ મૂળ ૨ પૂર્વાષાઢા ૩ ઉત્તરાષાઢા ૪ શ્રવણ ૫ ધનેષ્ટા. ૬ સતભેષા ૭ પૂર્વાભાદ્રપદ ૮ ઉત્તરાભાદ્રપદ ૯ રેવતી ૧૦ અશ્વિનિ ૧૧ બરણી.

૧ દરરોજ નક્ષત્ર બદલાય તે દિનમાં કહેવાય.

સૂર્ય નક્ષત્ર આર્દ્રા આવે અને જો વરસાદ વરસે તો પૂર્વા-
ષાઢાનો ગર્ભ ઓગાસામાં પુનર્વશુ નક્ષત્ર આવે ત્યારે વ-
રસે ઓવી રીતે આગિઆરે નક્ષત્ર આવણુ ગહિનામાં અનુ-
ક્રમે વરસે. વળી જ્યારે ધન રાશે સૂર્ય બેસતો હોય તે
દિવસે ચંદ્રનું નક્ષત્ર મૂળ પણ બેસે અને મૂળથી બરણી
સૂધી આગિઆરે નક્ષત્ર વાઢળાં ને વીજળી થાય તો વર-
સાઢનો ગર્ભ છે ઓગ સગજવું અને તે ગર્ભ પાંચમે ગહિ-
ને નકદી વરસશે. જ્યારે મેષ રાશે અશ્વિનિ નક્ષત્રમાં સૂર્ય
બેસતો હોય ત્યારે જો વરસાદ થાય તો પહેલાં જો ગર્ભ
અધાયો હોય તે વણરયો કહેવાય અને અષાઢ ગહિને
વરસાદ વરસવાનો હોય તો પછી તે ગહિનામાં વરસાદ
થાય નહિ.

જ્યારે બરણી નક્ષત્રે સૂર્ય આવે ત્યારે જો વરસાદ
થાય તો આવણનો ગર્ભ વણુચ્છો કહેવાય એટલે પછી આ-
વણુ માસે વરસાદ કીંચિત્ત માત્ર થાય.

પોષ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગૃહણુ આવે તો હીરા, મો-
તી, પરવાળાં, સોનું, ગચ્છ, પતંગ, હીંગણુ, તાંબું, કેસર, કંકુ
વિગેરે રક્ત વસ્તુનો સમ્રહ કરવાથી એક ગહિને સારો ફા-
યદો મળશે. ને તે રોજ ચંદ્રનો ઉદય થાય તે વખતે ઉ-
ત્તર કે દક્ષિણ દિશા તરફ વીજળી થતી હોય અગર વાઢ-
ળાં હોય તો જન્મણું કે ઓગાસામાં ધણો વરસાદ થશે. વ-
ળી શુદ્ધ પૂર્નિમને દિવસે ગાજે કે વીજળી થાય તો જાણવું
કે આવણુ વદ ૦)) ને દિવસે વરસાદ પણ થશે. વદ ૭ ને
દિવસે આદ્રાશમાં ઘેરા રંગનાં ધણાં વાઢળાં હોય અને વ-
રસવા સરખાં ચિન્હ જાણાય તો સગજવું કે આવણુ વદ ૭
દિવસે વીજળી તથા વાઢળાં ધણાં થશે વરસાદ થશે નહિ

અને કદાપિ વરસે તો ધણો જીજ્ઞ વરસે પણ જો વદદ ને રોજો વરસાદ થાય તો શ્રાવણ મહિનામાં પણ પુષ્કળ વરસાદ વસે.

પોષ વદ ૦)) ને દિવસે પૂર્વદિશા તંદ્ર વીજળી થતી હોય અને વસાદ વરસે તો શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે શ્રાવણ નક્ષત્રમાં મેઘ વૃષ્ટિ પુષ્કળ થાય અને સુકાલથાય

ઉપર કહેના પ્રમાણે વદ ૦)) ને દિવસે વરસાદ અને વીજળી થાય તો ને ઉપર નીચે પ્રમાણે વિચાર કરવો. દિવસે કે રાત્રે જો પહોંચા પહોરમાં વરસાદ કે વીજળી થાય તો જાણવું આપાડ માસમાં વરસાદ થશે. તેમજ વીજળી પહોરમાં થાય તો શ્રાવણ મહિનામાં વરસાદ વરસશે ત્રીજા પહોરમાં વરસે અને વીજળી થાય તો બાદરમાં અને ચોથા પહોરમાં થાય તો આશો મહિનામાં વરસાદ થશે એમ જાણવું—પરંતુ ચાર પહોર સુધી વરસાદ ને વીજળી થાય તો ચોમાસાના ચારે માસમાં સારો વરસાદ થશે એમ કહી શકાય.

પોષ વદ ૦)) રવિવાર, રવિવાર, કે ગંગળવારને દિવસે આવે તો જાણવું કે કેટલીક જાતનાં પક્ષીઓ જેવાં કે ટીડ નિગેરે કુતરા થઇને અનાજનો નાશ કરશે. માટે અનાજનો સંચય કરવાથી ધણો લાભ મળશે.

દોહરા.

પોષ માંડી માત્રે વળી વિજળી હોય આકાશ
વધ્યો ગભ તું જાણવું કરી મેઘની આશ.
પોષ શુદ્ધી સાતમ અને, આઠમ નિરખી જોય,
જો માત્રે આકાશમાં, ને વળી વાદળ હોય.
સગળું મન નિશ્ચે કરી, કહું જોતીપાધાર,
કાળ પડે ના લગિર પણ, સામે થાય સુગાર.

સવૈયા એકત્રીસા.

પાંચ શનિશ્વર પોષે આવે, પાંચ માહ માસે રવિવારે
પડે દુકાળ વળી આવેજો, પાંચ ફાગણે મંગલવાર;
શની રવી ને મંગળવારે, અમાસ પોષ તણી જો હોય.
ખમણું દાગ આપવા ચાહો, મળવા દાણા મુશ્કીલતોય. ૧
પોષ તણી સાતમને દીવસે, લાઇ હેમ પડતો પેખ,
વરસ મેહ અતિસે ત્યારે, શુદ્ધ સાતમ બાદરવે દેખ;
પોષ અંધારી સાતમ જ્યારે, અતિ વાદળ આકાશે જાણુ,
આવણુ શુદ્ધી સપ્તમી ત્યારે, વરસે ખચિત કહું પરમાણુ. ૨

માહ મહિનો.

માહ મહિનામાં સંક્રાંતિને જેસતે દિવસ વરસાદ થા-
ય તોતે વર્ષમાં પણ ધણો વરસાદ વરસે અને વાવેતર અ-
નીજ તથા તે સિવાય સામો, પેડ, બંડીઆ, ફૂરી, રાજ-
ગરી, માંધાણું, નાનવી, કાંગ, વિગેરે વગડાઉ ધાન્ય તથા
ચારો ધણો નીપજે અને સુકાળ થાય. * કરક અને મકર
સંક્રાંતિ જો એકજ વારને દિવસે જેસતી હોય તો કોઇ
પણ રાજ્યનું છત્ર ભંગ થાય, ઘોડાઓમાં કોઇ પણ
જાતનો રોગ ફેલાવાથી તેઓનો નાશ થાય અને પ્રભ
પણ દુઃખી થાય. જારે મહિના લગણુ શુદ્ધ ૧ જો ખુધવારને
દિવસે આવે તો દુકાળ પડે. માહ માસમાં શીતળ પવન
આવતો હોય, વાદળમાં સૂર્ય ઉદય તથા અસ્ત થતાં ઠંડી
હવા થોડી થોડી આવતી હોય તો જાણવું કે ચોમાસામાં

* કરક સંક્રાંતિ જેસે ત્યારે સૂર્ય દક્ષિણાયનના થાય છે અને
મકરસંક્રાંતિ જેસે ત્યારે ઉત્તરાયનના થાય છે જેથી જાને
સંક્રાંતિએકજ વારે આવે તો શાસ્ત્રમાં કહેવા પ્રમાણે શ્રેષ્ઠ
ન કહેવાય.

વરસાદ ધણો થશે અનાજ પણ ધણું પાકશે તથા ખીન્ને પાક પણ સારો ઉતરશે,

જો કે ગાહ ગાસમાં ઠાઠ વાય નહિ, જોઈ ગહિનામાં મૂળ નક્ષત્રને દિવસે વરસાદ થાય, અને સૂર્ય નક્ષત્ર આરદ્રા આવે ત્યારે વાદળોને ગાજવીજ થાય. પરંતુ વરસાદનો એક પણ છાંટો પડે નહિ તો જાણવું કે વરસાદ થશે નહિ અને દુકાળ પડશે.

ગાહ ગાસમાં ભરણી કે અસ્ત્રેષા નક્ષત્રને દિવસે જો વરસાદ વરશે તો અનાજનો પાક જરાજર ઉતરે નહિ એટલે કે જો પ્રમાણે પાક ઉતરવો જોઈએ તે પ્રમાણે ન ઉતરતાં ધટારો થાય.

સત્રંગા ગહિનામાં નક્ષત્ર વધતું હોય તો તમામ રૈયત સુખી થાય. તેગજ ક્રાંતિપણ પ્રકારના રોગનો બચરહે નહિં,

ગાહા શુદ્ધ ૧ ને દિવસે જો ઠંડો પવન આવતો હોય અને વરસાદના છાંટા આવે તો તેજ તથા સુગંધિગય પદાર્થનો સંગ્રહ કરવો.

ગાહાશુદ્ધ ૧ ને દિવસે આકાશ તદત નિર્મળ હોયતો અષાઢ ગહિનામાં ધણો વરસાદ વરસે. અને સુકાળ થાય તથા વ્યાજે પૈસા કહાડવાની જરૂર પડે નહિ પરંતુ જો તેજ દિવસે વાદળો કે વીજળી થાય અથવા ગાજે કે વરસે તો મંજી વરસાદની તંગી આવે. તેગજ શુદ્ધ ૧ ને દિવસે વાદળોથી આકાશ છવાયો હોય અને શીતળ પવન થોડોથોડો આવતો હોય તો આવતું વર્ષ સાફ આવવાનો કરાર થયો એમ જાણવું.

ગાહ શુદ્ધ ૨ ને દિવસે મેઘ વૃષ્ટિ થાય અથવા વાદળોથી આકાશ છવાયો હોય કે વીજળી થતી હોય તો ધાન્યના બાવ મોંઘા થશે એમ ખચીતપણે માનવું.

માહ શુદ્ધ ૩ ને દિવસે વાદળાં કે વરસાદ થાય અગર વરસ્યા વગર બગાડે ગાજતો હોય તો ઘડના બાવ મોંઘા થાય એમ જાણવું ને તેથી ઘડનો સંગ્રહ કરવાથી ફાયદો થશે.

માહા શુદ્ધ ૪ ને દિવસે વરસાદ થાય તો નાળિયેરના બાવ મોંઘા થાય અને શુદ્ધ ૫ ને દિવસે વરસે તો બાદરવા-
માં પણ વરસાદ માય.

શુદ્ધ ૬ ને દિવસે ગાજવીજ સાથે વરસાદ થાયતો ક-
ખાસનો સંગ્રહ કરવો.

માહ શુદ્ધ ૭ ને દિવસે સૂર્યોદય થતી વખતે જો સૂર્ય વાદળાંમાં ઢંકાએકા ઉગે તો જાણવું કે ધાન્યના કણસલાં ધણુ સરસ પેદા થશે અને ઘાસ ચારો પણ પુષ્કળ પેદા થશે.

શુદ્ધ ૭ ને દિવસે ગાજવીજ થાય તો ચારે મહિનામાં સારા વરસાદ વરસશે માટે કાળ પડવાની ધારતી રાખવી નહિ.

માહા શુદ્ધ ૮ ને દિવસે સૂર્યોદય થાયતે વખતે જો આનંદાશમાં વાદળાં હોય તો જાણવું કે આવણુ મહિનો વરસાદ વરસ્યા વગરનો ફોરો જશે.

માહા શુદ્ધ ૯ ને દિવસે ચંદ્ર વાદળાંમાં ગુંચવાએકો હોય તો જધો આપાડ મહિનો વરસાદ વરસે છતાં પણ અનાજના બાવ મોંઘા થાય.

માહ શુદ્ધ ૭-૮-૯ આ ત્રણે તિથિઓમાં જો વાદળાં હોય અને અનુક્રમે સાતમને દિવસથી ચઢતો વરસાદ વરસે અને નોમને દિવસ રાત્રે ઉત્તર તરફનો વાયરો વાય અથવા ઉત્તર વાવ્યખૂણમાં વીજળી થાય તો જાણવું કે ચોમાસા-
માં ચાર માસ લગી સરખો વરસાદ થશે અને તેથી પા-
ણી ધણું પડવાથી લોકો દુઃખી થશે કેમકે ધાન્ય ગળી જવાથી ટાઢો કાળ પડશે તથા જંદર અને પતંગીઆ

અતિ કિરપન્ન થઈ થોડો ધણો પાક પાકી રહે તેને પણ બમાડશે.

માહા શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગૃહણ આવેતો તેનું ૫૦ નેષ્ટ કહેવાય.

માહા વદ ૬ ને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર આવે અને તેજ દિવસે વીજળી થાય કે ઇંદ્ર ધનુષ્ય દેખાય અગર આકાશ વાદળથી છવાયો હોયતો બાદરવા વદ ૬ ને દિવસે વરસાદ થાય.

માહ વદ ૬-૧૦-૧૧ ને દિવસે વાદળાં તથા વીજળી થાય તો ચોમાસામાં ધણો વરસાદ થશે એમ જાણવું.

માહ વદ ૭ ને ૧૩ ને દિવસે જે પૂર્વ દિશાનો વાયરો વાયતો અપાડ ગહિનામાં સાત દિવસ લગી વરસાદની ઝાડી રહે અને પ્રજા સુખી થાય.

માહ વદ ૦)) ને દિવસે જે આકાશમાં ઘોળાં કે પંચરંગી વાદળાં હોય અથવા હેમ પડે કે પવન જોરથી વાય, અગર રાત્ર દિવસ સરખો વરસાદ વરસે તો ખચિતપણે માનવું કે બાદરવા શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે પણ વરસાદ થશે વળી માહા માસમાં સોમવારને દિવસે જે મેઘનો ગર્ભ જાંઘાય (આકાશમાં પુષ્કળ વાદળાં એકઠાં થાય અને વરસવા સરખાં ચિન્હ જણાય) તો જાણવું કે બાદરવા શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ચાર પહોર લગી વરસાદ વરસશે.

દાહરા.

માહા શુદ્ધ એકમ દિને, વાદળ વાયુ વાય,

તેજ ધાન્ય સસ્તાં જને, સુકાળ નિશ્ચયે થાય. ૧

વળી શુદ્ધ તૃતિયા દિને, વાદળ ગાજ કરંત,

ધઉં જવનો તો રસંચ કર, મોંઘો ભાવ જનંત. ૨

૧ ગાજે. (ગજના કરે) ૨ એકડું.

માહા શુદ્ધ જો પંચમી, માજો ઉત્તર વાય,
 સમજી સેજો બાદરો. જળ વિણ કોરો જાય ૩
 માહા શુદ્ધ સાતમ દિને, નિર્મળ ૧૨ આકાશ,
 વર્ષ આવતે યારતું, નકર મેઘની આશ. ૪

ફાગણ મહિનો.

ફાગણ મહિનામાં આકાશ નિર્મળ રહે, પવન ધણો વાય અને સૂર્યતું તેજ પીળાશ પર હોય તો તે વર્ષને માટે શ્રેષ્ઠ કહેવાય.

ફાગણ માસમાં શુદ્ધ અસ્ત થતો હોય તો છ મહિના સુગી ધાન્યના બાવ મોંઘા રહે પણ પછીથી બીજો પાક સારો ઉતરવાથી અનાજની તંગી રહે નહીં. વળી સદર્જી માસમાં સંક્રાંતિને બેસતે દિવસ વરસાદ વરસે તો અનાજ ધણું પાકે.

ફાગણ, ચૈત્ર, કે વૈશાક મહિને શ્વાંતી નક્ષત્રમાં વરસાદ વરસે તો અષાઢ મહિને ધણો વરસાદ થાય.

હોળી, અક્ષય તૃતીયા (અખાત્રિજ) અને દિવાળી જો એકજ વારે આવે તો સુકાળ થવાનું લક્ષણ જાણવું.

ફાગણ શુદ્ધ ૭ ને દિવસે થોડો વરસાદ વરસે અને સુદ ૧૫ ને દિવસે વરસાદ તથા વીજળી થાય પરંતુ પવન મુદ્દલ વાય નહિ, તો બાદરવા વદ ૭ તથા ૦)) (અમાસ) ને દિવસે વરસાદ વરસવાથી અનાજનો પાક ધણો સારો ઉતરશે. ફાગણ વદ ૭-૮-૯ ને દિવસે મેઘની ગર્જના થતી હોય તો બાદરવા ૦)) ને દિવસે ધણો વરસાદ થાય.

ફાગણ વદ ૦)) ને દિવસે વરસાદ વરસે તો તે વર્ષમાં ધાન્ય ધણા નીપજે અને સુકાળ થાય એ નક્કી જાણવું.

ચૈત્ર મહિનો.

ચૈત્ર માસમાં મૂળ નક્ષત્રથી ભરણી સુધી અગિઆં રે નક્ષત્રમાં આકાશ વાદળોથી છવાયો હોય તો ચોમાસામાં વરસાદ વરસે નહિ પરંતુ જે અગિયારે દિવસ લગણુ આકાશ નિર્મળ હોય તો સારા વરસાદ વરસે.

ચૈત્ર માસમાં મેઘની ગર્જના થતી હોય અને ટૂટી થતા સરખું ચિન્હ જણાય તો—કાર્તિક વિગેરે આગળના મહિનામાં બધાએલો ગર્ભ જગડવાની ધાસ્તી રાખવી નહિ.

ચૈત્ર માસમાં આકાશ નિર્મળ રહે, વૈશાખમાં વીં જળી થાય અને જેઠ માસમાં ધણો કઠારો^૧ થાય તો આશાડ મહિનામાં ધણો વરસાદ થાય.

અશ્વિનિ નક્ષત્રને દિવસે^૨ થોડા છાંટા થાય તો અનાજનો નાશ થાય પરંતુ ભરણી નક્ષત્રને દિવસે થોડા કે ધણો વરસાદ વરસે અને કૃતિકા નક્ષત્રને દિવસે મેઘની ગર્જના થાય તો ધાસ ચારાની તંગી આવે. વળી રેવતી નક્ષત્રમાં થોડા છાંટા આવે તો ચોમાસામાં જેઠએ તેટલો વરસાદ વરસે નહીં.

ચૈત્રસુદ ૧ ને દિવસે નક્ષત્ર વધે તો અનાજ અને તિથિ વધે તો ધાસ ચારો પુષ્કળ થાય પરંતુ યોગ વધવાથી લોકોમાં કોઈપણ જાતના રોગનો ભય રહે. સુદ ૧ ને દિવસે જે વરસાદ થાય તો શ્રાવણ મહિનામાં વરસાદ વરસે પણ તે પેહલાં વરસે નહીં. અને કદી વરસે તો ધણો થોડો વરસાદ થાય માટે તે ખેતીવાડીના કામમાં ઉપયોગી થાય નહીં.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૨ ને દિવસે જે પૂર્વ દિશા તરફનો વા-

^૧બધારો, ^૨જે દિવસે અશ્વિનિ નક્ષત્ર હોય તેજ દિવસે.

ધરો હોય તો અષાઢ તથા શ્રાવણ મહિનામાં પુષ્કળ વરસાદ થાય. તેમજ શુદ્ધ ૩ ને દિવસે પૂર્વ, પશ્ચિમ કે દક્ષિણ દિશા તરફનો પવન વાય તો તેનું ફળ તે વર્ષને માટે એક કહેવાય; એટલે ધાન્ય પુષ્કળ નીપજે અને આશો મહિનામાં પણ વરસાદ થાય પરંતુ જો તે દિવસે ઉત્તર દિશા તરફનો પવન હોય તો હાનીકારક સમજવો.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૪ ને દિવસે વરસાદના છાંટા પડે તો—
ઝોગાસામાં જરૂર વખતે વરસાદ વરસે નહીં. તેમજ ધાન્યની નીપજ પણ સાધારણ થાય.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૫ ને દિવસે વરસાદનો આડંગ હોય તો અષાઢ મહિનામાં વરસાદની એક પણ ઝૂંદ પડે નહીં. પણ ફક્ત ગાજવીજ થાય તો અષાઢ મહિનામાં વરસાદ ખચિત વરસે.

ચૈત્ર શુદ્ધ ૫ કે ૭ ને દિવસે રોહિણ્ય નક્ષત્ર આવે, આઠમને દિવસે આરદ્રા નક્ષત્ર આવે, નોમને દિવસે પૂષ્ય અને પૂનેમને ચિત્રા નક્ષત્ર આવે તથા ઉપર કહેલી તિથિઓમાં ગાજવીજ થાય તો ઝોગાસામાં વરસાદ વરસે નહીં.

શુદ્ધ ૭ ને દિવસે આરદ્રા નક્ષત્રમાં વરસાદ વરસે શ્રાવણ મહિનામાં વરસાદ થાય પરંતુ શુદ્ધ ૯ ને દિવસે પૂષ્ય નક્ષત્રમાં વરસાદ વરસે તો આશો મહિનામાં મેઘ વૃષ્ટી થવાનો સંભવ રહે અને શુદ્ધ ૭ ને દિવસે જો વાદળો હોય તો અનાજના ભાવ મોંઘા થાય.

ચૈત્ર માસમાં આકાશમાં તરેહવાર ભતના રંગ દેખાય, દક્ષિણ દિશા તરફથી પવન આવતો હોય અને વરસાદ વરસે તો ચારમાસનો ગર્ભ વગરુઓ† એમ ભણવું.

† અટકે ઝોગાસામાં વરસવાને માટે આગળના મહિનાઓમાં જો ગર્ભ બધાયો હોય તે બગડ્યો કહેવાય.

પછી ચોમાસામાં મણા વરસાદની આશા રાખવી નહીં.

ચૈત્ર સુદ ૧૩ ને દિવસે જો કરા પડે તો આવતાં ચોમાસામાં (તેજ વર્ષમાં) વરસાદ જોઈએ તેટલો થાય નહીં.

ચૈત્ર સુદ ૧૫ ને દિવસે સૂર્ય અસ્ત થયા પેહેલાં અંક્રતો ઉઠાય થાય તો સારૂ વર્ષ આવવાની આશા રાખી શકાય નહીં.

ચૈત્ર વદ ૮ તથા ૧૪ ને દિવસે આકાશમાં તારા નિર્મળ દેખાતા હોય તો વરસાદ ઘણો થાય પરંતુ ઉત્તર વાયરો વાય કે ગાજવીજ થાય તો અનાજનો સંગ્રહ કરવો કેમકે ઉત્તમ વર્ષ આવશે નહીં તથા અનાજના ભાવ મોઢા થશે.

ફાગણ, ચૈત્ર કે વૈશાક મહિનામાં ધનેષ્ટા નક્ષત્રમાં ગાજવીજ થાય તો સર્વે જાતના અનાજનો સંગ્રહ કરવાથી ફાયદો મળે.

ચૈત્ર વદ ૦), જો શનિવારને દિવસે આવે તો હાથી અને ઘોડાનો કોષ્ઠપણુ જાતના ઉપદ્રવથી નાશ થાય અને પ્રજાનો ઘણો ભાગ કંગાળ સ્થિતિને પોહાયે.

વૈશાખ મહિનો.

વૈશાખ માસમાં આકાશમાં પંચ રંગીત વાદળો હોય તો સારા વરસાદ થવાનું એક ચિન્હ જાણવું.

વૈશાખ માસમાં ગાજવીજ અને વાદળો ઘણાં થાય તથા પૂવન વાય અને વરસાદના છાંટા થાય તો હાનીકારક ગણાય પરંતુ જો જોઈ મહિનામાં સરખી રીતે કઠારો થાય તો પછી “ફુકાળ” પડવાની ધાસ્તી રાખવી નહીં.

વૈશાખ મહિનામાં જે દિવસે મેષ સંક્રાંતિ બેસે ત્યાંથી આરદ્રા સુધી ૬ દિવસ લગી વીજળી કે ધણી વાનરો થાય તો તેનું ફળ નેષ્ટ કહેવાય.

વૈશાખ શુદ્ધ ૧ ને દિવસે વાદળાં અને વીજળી થાય તો સાડાં વર્ષ આવવાની આશા રાખી શકાય નહીં. અને અનાજના બગાણા દાગ પેદા થાય.

વૈશાખ શુદ્ધ ૨ ને દિવસે સૂર્ય અસ્ત થતી વખતે અંદ્રનો ઉદય થાય તો પુષ્કળ વરસાદ થશે એમ જાણવું.

વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ને દિવસે રેહિણ્ય નક્ષત્ર આવે તો સુકાળ થાય પણ તેજ દિવસે કૃતિકા નક્ષત્ર આવે તો સાંધારણ વર્ષ આવશે એમ સમજવું; વળી શુદ્ધ ૩ ને દિવસે મૃગસર નક્ષત્ર આવે તો ૧૨૦ “દુકાળ” પડે તેમાં કંઈપણ સદેહ નહીં.

વૈશાખ શુદ્ધ ૩ ને દિવસે રેહિણ્ય નક્ષત્ર, કાર્તિક શુદ્ધ ૫ ને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર અને શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે શ્રવણ નક્ષત્ર આવે નહીં તો પૃથ્વી ઉપર એકાદ એવો ઉત્પાત થાય કે જેથી કોઈ વિરક્ષોજ પુરૂષ જીવે.

વૈશાખ શુદ્ધ ૩ (અક્ષીય તૃતિયા જેનું અપભ્રંષ અખાત્રિજ) ને દિવસે સૂર્યોદય થતાં પેહેલાં બવિણ્ય જેવા માટે ગામ બદાર ખુલ્લાં મેદાનમાં જવું જ્યારે સૂર્યનો ઉદય થાય ત્યારે નિહાળીને જોવું કે—સૂર્યનો પ્રકાશ અતિ તેજસ્વી છે કે ઝાંખો; તથા સૂર્યનું ગિંચ પીળાશપર છે કે રતાશપર. જે સૂર્યનો પ્રકાશ અતિ તેજસ્વી હોય અને

૧ વરસાદ મુદ્દત થાય નહીં. ૨ ઉપર કહેલ તિથિઓમાં તે નક્ષત્રો ન આવે એવું જાણવું અશક્ય સમજવું. એટલે તિથિઓ વિગેરે વધધટ થાય તોપણ તે દિવસોમાં તો ઉપર કહેલ નક્ષત્રો આવશ્ય આવેજ.

ખિંબ રતાશપર હોય તો કરવર વર્ષ આવશે એમ સમજવું. પરંતુ સૂર્યનો ઉદય થતી વખતે જો વાદળો હોય તો સુકાળ થવાનો ભરોસો રાખી શકાય નહીં.

ઉપર પ્રમાણે સૂર્ય નિહાળવા પછી તરત ખુદ્ધાં મેદાનમાં ખેતી કદ દિશા તરફનો વાયરો (પવન) છે તે નક્કી કરવા માટે એક લાકડી જમીનપર ઉભી રાખી તેની ટોચે એક નાની ધળ ઝાંધતી; પછી જોવું કે કઈ દિશા તરફનો વાયરો છે, કદી વાયરો થોડો હોય અને તેજ કારણથી ધળ ઉડે નહીં. તો થોડો દેવતા લઈ તેનાપર કાંઈ જાતની બળી શકે તેવી વસ્તુ નાંખી તેનો ધૂમાડો નીકળવા દેવો અને પછી જોવું કે કઈ દિશા તરફથી પવન આવેછે; જો ફક્ત પશ્ચિમ દિશા તરફનો પવન હોય તો ખચિત માનવું કે સુકાળ થશે. તેમજ વાયવ્ય કે નૈરત્ય ખૂણનો તથા ઉત્તર દિશા તરફનો વાયરો હોય તો પણ સુકાળ થાય. પરંતુ દક્ષિણ દિશા તરફનો હોય તો નિશ્ચયે દુકાળ પડે તેમાં શક નહીં. તેગજ અગ્નિ ખૂણનો વાયરો પણ હાનિ કારક કહેવાય. અને ઈશાન ખૂણનો વાયરો પ્રજામાં કાષ્ઠપણુ જાતનો રોગ ફેલાય તથા ઉત્તમ વર્ષ આવવાની આશા રાખી શકાય નહીં. તેગજ પૂર્વ દિશા તરફનો વાયરો હોય તો જનવરોનો નાશ થાય તથા અનાજનો નાશ કરનારાં ટીડ વિગેરે જીવડા ઉત્પન્ન થાય અને ઘાસ ચારાની તંગી આવે. વળી કાષ્ઠપણુ દિશા તરફનો વાયરો નહોતાં એવી જાતનો વાયરો લાગે કે જેથી ચકરી ખાઈને ધૂમાડો ઊંચો ચડતો હોય તો “દુકાળ” પડવાનું લક્ષણ જણવું.

ઉપર પ્રમાણે સવારના વખતમાં સર્વ ચિકિત્સા જોઈ રહ્યા પછી તેજ દિવસે સાંજે સૂર્ય અસ્ત થયા પહેલાં

દૂરીથી ખુદા મેદાનમાં જઈ સૂર્યને અસ્ત થતો જોવો. જે જગ્યાએ સૂર્ય અસ્ત થયો હોય તે જગો જરાજર ધ્યાનમાં રાખી પછી ચંદ્રને જોતો તથા અસ્ત થતો જોઈ મનમાં નક્કી કરવું કે જે જગ્યાએ સૂર્ય અસ્ત થયો છે તેથી કંઈ દિશા તરફ ચંદ્ર ઉદય થયો છે તથા અસ્ત થયો છે. જે જગણી તરફ ઉદય કે અસ્ત થયો હોય તો સુકાળ થાય અને ડાબી તરફ થાય તો “દુકાળ” પડે પરંતુ ડાબી કે જગણી તરફ ન રહેતાં સગભાગે ઉદય કે અસ્ત થાય તો સાધારણ વર્ષ આવશે એમ જાણવું.

વૈશાખ શુદ્ધ ૫ ને દિવસે વાદળાંથી આકાશ છવાયો હોય અથવા વરસાદ વરસે કે ગાજે અને ચાર પહોર લગણુ પૂર્વ દિશા તરફનો વાયરો વાય તો તમામ જાતના અનાજનો સંગ્રહ કરવો કારણ કે બાદરવા મહિનામાં અનાજ મોઘું થવા સંભવ રહે પરંતુ શુદ્ધ ૧ કે ૫ ને દિવસે વાદળાં કે વરસાદ થાય નહીં તો પછી અનાજનો સંગ્રહ કરવાની જરૂર નથી.

વૈશાખ શુદ્ધ ૭ અને ૧૩ તથા વદ ૮ અને ૧૪ આ ચાર તિથિઓમાં વાદળાં અને વીજળી થાય તો ઓમાસાના ચારે મહિનામાં સારા વરસાદ થાય અને લોકો પણ સુખી થાય તેમજ ધાસ ચારો પણ પુષ્કળ થાય.

વૈશાખ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે વરસાદ વરસવા સરખો આરંભ થાય તો બાદરવા મહિનામાં ધાન્ય મોઘું થાય તેમજ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગૃહણુ હોય તો કઠોળ, ગોળ અને તેલ એ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવાથી ત્રીજો મહિને ધણો ફાયદો થાય.

વૈશાખ વદ ૧ ને દિવસે જે દિશા તરફ ધણું વાદળાં દેખાય તે દિશા તરફ પહેલો વરસાદ થાય.

રોહિણ્ય નક્ષત્રમાં કઠારો ધણો થાય અને મૃગસર નક્ષત્રમાં વાયરો વાય તો નકકી માનવું કે આરદ્રા નક્ષત્રમાં વરસાદ ધણો થશે. પણ તેથી ઉક્ત થાય એટલે રોહિણ્ય નક્ષત્રમાં વાયરો વાય અને મૃગસર નક્ષત્રમાં કઠારો થાય તો જાણવું કે વરસાદ વગર રાખ તથા રૈયત અતિ હેરાન થશે.

રોહિણ્ય નક્ષત્ર ખેસતાંજ ગાળે કે વીજળી થાય તો તે ઐષ્ટ કહેવાય પરંતુ તે નક્ષત્રના ૮ દિવસ વીત્યા પછી એટલે કાઢના દિવસમાં ગાળે તો ૭૨ દિવસ પછી વરસાદ થાય. અને તે પેહેલાં વરસાદ થાય તો સારી પેઠે વરસે નહીં.

હાહરો.

વાય ન મૃગસર વાયરો. આર્દ્રા ન વસેં મેધ;
દેશ દુકાળ પડે ખચિત, કદી ન વરસે મેધ. ૧

જેઠ ગહિનો.

જેઠ શુદ્ધ ૧ સોમવાર, ગુરવાર કે શુક્રવારની આવે તો સુકાળ થાય પણ રવિવારને દિવસે આવે તો યોગાસામાં પવન ધણો જોરથી ફુંકે, મંગળવારે આવે તો દુનિઆના કોષ્ટ પણ ભાગમાં મંદ ફેલાય, બુધવારને દિવસે આવે તો સાધારણ વરસ આવે અને શનિવારને દિવસે આવવાથી વરસાદની તંગી રહે, પ્રજામાં મંદ ફેલાય તથા કોષ્ટ પણ રાખનું છત્ર ભંગ થાય.

જેઠ સુદ પક્ષમાં આરદ્રાથી ચિત્રા સુધી નવ નક્ષત્રમાં હેલા જે નક્ષત્રમાં વરસાદ વરસે તે નક્ષત્ર જ્યારે ફરીથી યોગાસામાં આવે ત્યારે પંદર દિવસ લગી વરસાદ થાય. અને શુદ્ધ પક્ષમાં જે શુદ્ધ અસ્ત થતો હોય તો તેનું ફ-

જ એટ કહેવાય.

જેઠ શુદ્ધ ૨ ને દિવસે સૂર્ય અસ્ત થાય ત્યારે નિહાળીને જોવું કે કયે ઠેકાણે અસ્ત થાય છે. જે જગાએ અસ્ત થાય તે જગો યાદ રાખવી બાદ અંદ્રનો ઉદય થાય ત્યારે જોવું કે અસ્ત થયેલી જગાએથી ઉત્તર કે દક્ષિણ તરફ અંદ્ર ઉગ્યો છે; જે ઉત્તર દિશા તરફ ઉગે તો સુકાળ થાય પણ દક્ષિણ તરફ રહેવાથી દુકાળ પડે. વળી ઉત્તર કે દક્ષિણ તરફ ન ઉગતાં સમ ભાગે ઉગે તો સાધારણ વરસાદ થાય. વળી જેઠ સુદ ૨ ને દિવસે અંદ્રનો ઉદય થાય તે વખતે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો અનાગના ભાવ થોડા મોઢા થાય તેમજ અશાડ મહિનામાં થોડો વરસાદ થાય અને વિષાખા નક્ષત્રમાં વાદળાં ન હોય તો બાદરવા મહિનામાં વરસાદ વરસે નહિ. શુદ્ધ ૨ ને દિવસે ગાંજેતો સંધ્યા ગર્ભ જે આગળ બંધાયા હોય તે ગળી જાય અને પછી વરસાદની તંગી આવે. જેઠ મહિનામાં દરરોજ વરસાદ ગાંજે અને એક પણ છાંટો પડે નહીં તો જાણી-વું કે યોગાસામાં વરસવાને માટે જે ગર્ભ કાયમ હશે તે સર્વ ગળી જશે અને પછી વરસાદ થશે નહીં. †

જેઠ શુદ્ધ ૨ ને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય અને વરસાદ વરસે તો કેટલી ધડી તે નક્ષત્ર છે એ નક્કી કરવા પછી જેટલી ધડી હોય તેના સરખા આઠ ભાગ કરવા; જે પહેલા ભાગમાં વરસે તો દુકાળ પડે, બીજા ભાગમાં વરસે તો સાપ તથા કીડાનો વધારો થાય. ત્રીજા ભાગમાં વરસે તો યોગાસામાં થોડો વરસાદ થાય, ચોથા ભાગમાં વરસવાથી મધ્યમ વરસ આવે, પાંચમા

† જે કદી વરસાદ થાય તો પણ સુકાળ વરસ આવે નહીં. કારણ વરસાદની ધણી તંગી રહે.

ભાગમાં વરસવાથી અનાજની નીપજ સાધારણ થાય છ-
 ઠ્ઠા ભાગમાં વરસે તો મગ તથા મઠની પેદાશ ઘણી થાય.
 સાતમાં ભાગમાં વરસે તો સારૂં વરસ આવે અને આઠ-
 મા ભાગમાં વરસે તો અતિ ઉત્તમ વરસ આવે તેમજ
 ધાન્યની નીપજ પણ ઘણી થાય.

જેઠ શુદ્ધ ૩, ૧૩, ૧૫ અને વદ ૦) એ તિથિઓ-
 માં વરસાદ વરસે તો ચોમાસામાં વાદળાં વિગેરે ઘણાં
 થાય પણ વરસાદ જોઈએ તેટલો વરસે નહીં અને પવન
 ઘણો વાય.

જેઠ શુદ્ધ ૪ અને ૮ ને દિવસે ઠંડો પવન આવતો
 હોય તો રૈયતમાં સુખશાંતિ પ્રવર્તાવનારૂં ચિન્હ સમજવું.

જેઠ શુદ્ધ ૧૧ ને દિવસે ખુણાં મેદાનમાં જઈ કંધ
 દિશા તરફનો વાયરો છે તે નક્કી કરવા સારૂં (વૈશાખ
 મહિનામાં શુદ્ધ ૩ ને દિવસે કહેવા મુજબ) એક ધન
 બાંધવી અગર ધૂપ કરવો; જો ઉત્તર દિશા તરફથી વા-
 યરો આવતો હોય તો જાણવું કે ચોમાસામાં ચાર માસ
 લગણુ ઘણો વરસાદ થશે, પણ દક્ષિણ દિશા તરફથી આ-
 વતો હોય તો ચોમાસામાં વરસાદની આશા ન રાખવી
 પરંતુ શિયાળામાં વરસાદ થશે એમ જાણવું.

જેઠ વદ પક્ષમાં શ્રવણ અને ધનિષ્ઠા નક્ષત્રમાં જો
 વરસાદની એકપણ બૂંદ પડે નહીં તો ચોમાસામાં વરસાદ
 થવાની આશા ફેકટ સમજવી.

જેઠ વદ ૧૦ ને દિવસે રેવતી નક્ષત્ર આવે તો સુ-
 ક્રાળ થાય પણ વદ ૧૧ ને દિવસે આવે તો સર્વ જગોએ
 સરખો વરસાદ ન થતાં ખંડિત વૃષ્ટિ થાય; અને વદ ૧૨
 ને દિવસે આવે તો દુક્રાળ પડે.

જેઠ વદ ૦))ને દિવસે જે જગાએ સૂર્ય અસ્ત થાય

તે જગો યાદ રાખવામાં પછી આશાડ શુદ્ધ ૨ ને દિવસે ચંદ્રનો ઉદય તથા અસ્ત થાય તે જોયા પાદ નિશ્ચયે કરવું કે સૂર્ય અસ્ત થયોછે તેની ક્ષણ દિશા તરફ ચંદ્રનો ઉદયાસ્ત થયો જો ઉત્તર (જમણી) તરફ થાય તો સુકાળ અને દક્ષિણ (ડાવી) તરફ થાય તો દુકાળ પડે પરંતુ સમાંતર રહે તો સાધારણ વરસ આવે.

દાહુશ.

- જેઠ શુદ્ધ એકમ દિને, વાર શનિશ્વર જોય;
 મેઘ ન વરસે અતિ ઘણા, છત્ર ભંગ કદિ હોય. ૧
 જેષ્ઠ તપે રવી કિરણ, લૂહ વિશેષે વાય;
 યોગાસે વરસે ઘણા, ગર્ભ કદી નવ માય. ૨
 જો વદી પક્ષે જેઠમાં, મૂળ થકી નવ દીન;
 હોય અતીશે વાદળાં, (તો) ડરીશ ન જોષી મન. ૩
 ઉગંતો દીન જહુ તપે, સાંજે ઠંડો વાય,
 દુકાળ લક્ષણ જાણવું, મેઘારંભ ન થાય. ૪
 જેઠ અંત અઠી દિવસે, ખૂદ પડે વરસાદ;
 નવાણુપર વરસે નકી, ચિત્ત રાખજો યાદ. ૫

આશાડ મહિનો.

અમાડ મહિનામાં પેહલા મંગળવારને દિવસે સૂર્ય મંડળ નિર્મળ હોય અને વાદળાં ન હોય પરંતુ ગાજવીજ

* અઠી દિસ એટલે જેઠ વદ ૧૪—૦)) તથા આશાદ શુદ્ધ ૧ નો અરધો દિવસ. આ દિવસોને અંતના દિવસ કહેછે. જેઠ મહિનામાં વદ ૧૪ લગી વરસાદનો એક પણ છાંટો ન પડે અને ઉપર કહેલા અંતના દિવસે છાંટો થાય તો પછી કુવા, નદી કે તળાવ કાંઠે ઘણો વરસાદ થાય.

થાય તો જાણવું કે જે માસ પછી વરસાદ થશે પણ તે પહેલાં થશે નહીં.

અશાઠ ગદિનામાં રોહિણ્ય નક્ષત્રને દિવસે પુષ્કળ વાદળાં થાય કે વરસે તો જાણવું કે ચાલતી સાલમાં અનાજની નીપજ ઘણી થશે. તેમજ પુર્વાષાઢા નક્ષત્રને દિવસે વાદળાં કે વાયરો થાય તો દુકાળની ધારતી રાખી શકાય નહીં પરંતુ પ્રજામાં કોઈ પણ જાતનો ઉપદ્રવ ફેલાય. વળી મૂળ નક્ષત્રથી પહેલાં અનુરાધા અને જ્યેષ્ઠા એ જે નક્ષત્રોમાં જે વાદળાં અને વાયરો થાય તો મધ્યગ વરસ આવશે એમ સમજવું.

અશાઠ શુદ્ધ પક્ષમાં તિથિ ઘટતી હોય તો અનાજનો પાક યથારિચત ઊતરે નહીં. વળી અશાઠ મહિનામાં શનિ, રવિ કે મંગળ વારને દિવસે કડક સંક્રાંતિ આવે તો થોડો વરસાદ વરસવાથી અનાજના ભાવ મોંઘા થાય અને કેટલાક લોકોને પોતાનું ગુજરાન ચલાવવા સારૂ બીજે દેશ જવાની જરૂર પડે.

અશાઠ વદ પક્ષમાં રોહિણ્ય નક્ષત્ર આવે ત્યારે વાદળાં કે વીજળી થાય અને ઉત્તર તરફથી પવન ન આવતાં પૂર્વ દિશા તરફનો વાય તો ખેતી કરનાર લોકોએ ખેતર માંહેની પેદાશની આશા છોડી દેવી.

અશાઠ શુદ્ધ ૧ ને દીવસે પૂર્વશુ નક્ષત્ર જોટલી ધડી હોય તેના પ્રમાણમાં વત્તો ઓછો વરસાદ થાય પરંતુ શુદ્ધ ૧, ૧૨ અને ૧૫ આ તિથીઓમાં જે વાદળાં વગેરે થાય તો જાણવું કે વરસાદ ઘણો થશે.

ઓગાસાના પહેલા ત્રણ ગદિના (અશાઠ, શ્રાવણ, બાદરવા) માંહે જે તિથિ તથા નક્ષત્ર વધે તો સુકાળ થવાનું ભક્ષણ જાણવું પણ સમતુલ્ય રહેતો સાધારણ વ-

રસ આવે.

અશાડ શુદ્ધ ૨-૩-૪-૫ આ ચાર તિથિઓમાં વરસાદ થાય તો શ્રાવણ મહિને પણ ધણો વરસે.

અશાડ શુદ્ધ ૩ ને દિવસે પૂર્વ દિશા તરફનો વાયરો વાય તથા તેજ દિશા તરફથી વાદળોં ચડતાં હોય તો બાદરવા મહિના પેહેલો વરસાદ વરસે નહીં. તેમજ શુદ્ધ ૩ કે ૫ ને દિવસે વાદળોં ન હોય અને ફક્ત દક્ષિણ કે પશ્ચિમ દિશા તરફનો વાયરો વાય તો ધણો વરસાદ વરસે નહીં. પરંતુ ઉત્તર દિશા તરફનો વાયરો હોય તો વરસાદ ધણો થાય તેમજ અનાજ પણ ધણું પાકે.

અશાડ શુદ્ધ ૪-૫-૬-૭ અને વદ ૦) આ પાંચ તિથિઓમાં આકાશમાં પુષ્કળ વાદળોં તથા વીજળી થાય તેમજ સાંજરે પશ્ચિમ દિશા તરફ કાળા રંગના વાદળોં હોય તો વરસાદ ધણો થશે એમ નિઃસંશય જાણવું.

અશાડ શુદ્ધ ૫ ને દિવસે પશ્ચિમ દિશા તરફથી પવન આવતો હોય તો વરસાદ ધણો વરસે પરંતુ તેજ દિવસે મેઘ ધનુષ્ય દેખાય તો ધણો વરસાદની આશા રાખવી નહીં. અને અનાજનો સંગ્રહ કરવો કારણ કે કાર્તિક માસમાં તેજ અનાજ વેચવામાં આવે તો ફાયદો થાય. વળી શુદ્ધ ૫ ને દિવસે માત્ર પવન ધણો જોરથી પૂંકે તો વરસાદ ધણોજ થવાથી ધાન્ય ગળી જાય અને ટાઢો કાળ પડે માટે અનાજનો સંગ્રહ રાખવાથી ફાયદો મળે. પણ શુદ્ધ ૫ ને દિવસે વાદળોં ને વીજળી થાય તો પછી અનાજનો સંગ્રહ કરવાની જરૂર નથી. વળી વાદળોં અને વીજળી ધણું થાય તો ખેડુત લોકોએ ખેતીને લગતી સર્વ જાતની તૈયારી કરવા ચૂકવું નહીં.

અશાડ શુદ્ધ ૬ ને દિવસે વાદળોં, વીજળી અને વરસાદ

થાય તો જાણવું કે યોગાસાગાં ધણો વરસાદ થવાથી નદી-
ઓ પુર જોરમાં આવશે અને નદીના કાંઠાના ધર વગેરેનો
નાશ થશે. શુદ્ધ ૬ ને દીવસે સૂર્ય ઉદય થતી વખતે નિ-
ર્મળ હોય અને ગંધ્યાનકાળે વાદળાં અને વીજળી થાય
તથા સૂર્ય અસ્ત થતી વખતે વાદળાંમાં ઢંકાએલો હોય
અને દેખાય નહીં (એટલે તે દિવસે ગંધ્યાનકાળ પછી
અસ્ત થાય ત્યાં સુધી સૂર્ય ગુપ્ત રહે) તો યોગાસાગાં
ચાર માસ લગી જોઈએ તેટલા વરસાદ થાય. પરંતુ
ખુદ્દો અસ્ત થાય તો વરસાદ વરસે નહીં

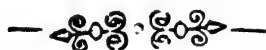
શુદ્ધ ૬ પછી સતભેષા નક્ષત્ર ગાંઠે વરસાદ ન વરસે
અને મેઘવતુષ્ય દેખાય તથા પ્રભાતકાળે પશ્ચિમ દિશા
તરફનો વાયરો વાય તો સુકાળ થશે એમ જાણવું.

અશાઠ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગાજવીજ થાય તો ધણો
વરસાદ વરસે, વળી તેજ દિવસે પૂર્વ દિશા તરફનો વાય-
રો વાય તો સુકાળ થાય પણ પ્રજામાં મંદ ફેલાય. અને
તેજ દિવસે અગ્નિ ખૂણનો વાયરો વાય તો અગ્નિનો ભય
પેદા થાય તથા નૈરત્ય ખૂણનો વાય તો ધણો થોડો વરસાદ
વરસે અને તે માત્ર નદી કે તળાવ ઉપર વરસે જોથી
અનાજ કે ઘાસ ચારાને કંઈ પણ ઉપયોગી થાય નહીં.
ગાટે ને વખતે ગમે તે પ્રકારે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાનું
અવશ્ય છે. પણ પશ્ચિમ, ઉત્તર કે પૂર્વ દિશા તરફનો કે ઇ-
શાન ખૂણનો વાયુ હોય તો શ્રેષ્ઠ વરસ આવે. અને
વાયવ્ય ખૂણનો વાયરો વાય તો જીંદર. પતંગીઆ, ટીડ
વિગેરે અસખ્ય જીવડાં જીવંત થઈ અનાજનો નાશ કરે.
વળી શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગૃહણ હોય તો નેપ્ઠ રહેવાય ત-
થા ચંદ્ર નિર્મળ રહે તો ધણો વરસાદ થાય નહીં.

અશાઢ વદ ૪ ને દિવસે સૂર્યોદય થતી વખતે વાંદળાંથી આકાશ છવાયો હોય તો સાડાત્રણ માસ સુધી સરસ વરસાદ થાય. અને અશ્વિની નક્ષત્ર જેસતાંજ વરસાદ થાય તો હાનિકારક સમજવો. વળી સૂર્ય ચંદ્ર તેજ ક્ષીણ જણાય તથા આકાશમાંથી તારા તુટતા હોય તો બાદરવે મહિને વરસાદ થાય.

દાહરા.

શની, રવી મંગળ દિને, જે પોઢે જદુરાય
દુખ પામે લોકો ધણું, પશ અતી પીડાય;
બુધ, સોમે, શુકર ગુરૂ, જે પોઢે સુરનાય,
સુખ, સંપત્તિ પામે અતિ, ધર ધર મંગળ ગાય ર

શ્રાવણ મહિનો.

શ્રાવણ માસમાં શુક્ર અસ્ત થાય તો કનિષ્ઠ વરસ આવે પરંતુ શ્રાવણ મહિનામાં ગાઝવીજ થાય તો સારા વરસાદ વરસે અને સુકાળ થાય. પણ શુદ્ધ પક્ષમાં અશ્વિની નક્ષત્રને દિવસે મેઘ વરસે તો દુકાળ પડે.

શ્રાવણ શુદ્ધ ૪ ને દિવસે વરસાદ થાય તો તે શ્રેષ્ઠ કહેવાય નહીં.

શ્રાવણ શુદ્ધ ૫ ને દિવસે પવન ધણો વાય તો સારું

● અશાઢ શુદ્ધ ૧૧ જેને દેવશયની (દેવપોઢી) અગીયારસ કહે છે, તે દિવસે શ્રી કૃષ્ણ ભગવાન પોઢેછે. માટે તે દિવસે રવિ, શનિ કે મંગળવાર આવે તો લોકો દુઃખી થાય અને જનવચેનો નાશ થાય. પરંતુ બુધ, શુર, શુક્ર કે સોમવારનો દિવસ આવે તો લોકો સર્વ જાતનું સુખ ભોગવે.

વરસ આવવાની આશા રાખવી.

આવળ શુદ્ધ ૭ ને દિવસે સૂર્યોદય થતી વખતે વરસાદ વરસે તો નદીઓ પુર બેરમાં આવશે એમ જાણવું.

આવળ શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે આવળ નક્ષત્ર હોય અને વરસાદ થાય તો ત્રીજો વરસ પણ સુકાળ થાય. પરંતુ શુદ્ધ આવળ તો નંદી કાઢવાય.

આવળ વદ ૭-૮ આ બંને તિથિઓ એકજ દિવસે (બેગી) આવે અને તે દિવસે વાદળાં, વીજળી કે વરસાદ થાય અથવા જાજે તો જાણવું કે શિયાળામાં હીમ કે ગેર પડવાથી ધરના પાક બગડશે.

—૦૦૦—

બાદરવા મહિનો.

બાદરવામાં શુદ્ધ અસ્ત થતો હોય તો તેજ મહિનામાં વરસાદ ધણા વરસે અને સુકાળ થાય તથા ધાન્ય પણ ધણા નીપજે.

બાદરવામાં સંક્રાંતિને બેસતે દિવસે જો વરસાદ થાય તો પ્રજામાં રોગ ફેલાય પણ આસો મહિનામાં શાંતિ થાય.

બાદરવા શુદ્ધ ૧-૭ ૯ ૧૨-૧૩-૧૫ આ તિથિઓમાં વરસાદ વરસે તો સુકાળ થાય અને પ્રજા પણ સુખી થાય.

બાદરવા શુદ્ધ ૬ ને દિવસે અનુરાધા નક્ષત્ર હોય અને વાદળાં, વીજળી કે વરસાદ થાય તો અનાજ ધણા પાકે તથા જાકો પણ સુખી થાય પરંતુ કુતરાઓ અતિ દુઃખી થઈ મરણ પામે (કુતરાઓમાં દડકવાનો રોમ વિશેષ આવવાથી દુઃખી થઈ મરી જાય).

—૦૦૦—

આસો મહિનો.

આસો માસમાં શુક્ર અસ્ત થાય અથવા શુદ્ધ ૪-૫ ને દિવસે વરસાદ થાય તો લોકો સુખી થશે એમ જાણવું.

આસો સુદ ૧-૮ કે ૯ ને દિવસે વાદળાં કે મેઘ વૃષ્ટી થાયતો સુકાળ થાય તેમજ રાત્રિ પ્રજા પણ સુખી થાય.

આસો શુદ્ધ ૧૫ ને દિવસે ગ્રહણ આવે તો અનાજ મોંઘુ થાય.

આસો વદ ૧-૫-૧૩ ને દિવસે પૂર્વ દિશા તરફથી વાદળાં ઉંચા ચઢતાં હોય તો વરસાદ અવશ્ય વરસે. વળી ઉત્તર દિશા તરફથી વાદળાં ઉપડે તો પાંચ રાત સુધી વરસાદની ઝડી રહે અને નાના બગરા રંગના ગોળ વાદળાં છૂટાં છૂટાં આકાશમાં જોવામાં આવે તો ત્રણ દિવસ સુધી મેઘવૃષ્ટી થાય. જો પશ્ચિમ દિશા તરફથી વાદળાં ચઢતાં હોય તો સાતમે દિવસે વરસાદ થાય; પરંતુ અગ્નિ ખુબ તરફથી વાદળાંનાં જથ્થો ઉંચો ચઢે તો સાત દિવસ સુધી વાયરો વાય પણ વરસાદ થાય નહીં, પણ ઈશાન ખૂણનાં વાય તો સાંજરે કે અરધી રાત્રે વરસાદ થશે એમ જાણવું.

સૂર્ય ઉગતાં પેદાં પ્રભાતમાં મેઘ ગાળે તો બે થોડોરની અંદર વરસાદ થાય.

સૂર્ય ઉગતાં ઝાંખા દેખાય અગર પીળા કે કાળા રંગનો જોવામાં આવે તો ઘણો વરસાદ થાય. પરંતુ લાલ, લીલા કે ઘોળા રંગનો દેખાય તો જાણવું કે ત્રિજો મહિને વરસાદ થશે. વળી આકાશમાં તારા પાણીમાં ડૂબેલા (ઝાંખા) જણાય તો સાત દિવસ વરસાદનો ઝડી રહે.

આસો મહિનામાં શ્વાતી નક્ષત્રને દિવસે વરસાદ

વરસે તો રૂની નીપજ ગિલકુલ થશે નહીં એગ સંદેહ ર-
હિત જાણવું.

લોકોમાં જોવાતાં પ્રસ્તાવિક ચિન્હ.

૧. સૂર્ય તથા ચંદ્ર ઉગતી વખતે નિસ્તેજ જણાય.
તેમજ રાત્રે તારા પાણીમાં ડુબેલા જેવા (ઝાંખા) જણાય
તો વરસાદ ધણું વરસે.

૨. રાત વખતે કાગડા અને દિવસે શિયાળ બોલે
તથા કીડીઓ જ્યાં સુધી દાણા વિગેરે ખોરાકી એકઠી
કરવામાં જાડું ખાંતીતી જણાય, દિવસ ઉગ્યા પછી જે
પોહોર સુધી પુષ્કળ ગરમી થયા બાદ ઠંડી હવા આવે,
તો દુઃકાળનું લક્ષણ જાણવું.

૩. સૂર્યોદય થતી વખતે પશ્ચિમ દિશા તરફ મેઘ-
ધનુષ્ય દેખાય તો ચાર પાંચ દિવસની અંદર વરસાદ થાય.

૪ કીડીઓ પોતાના દરમાંથી સંગ્રહ કરેલા ખોરાક
બહાર લાવે, કાળી કીડીઓ ધડાને લેઈ ઝડપથી દોડતી
હોય, મોર પક્ષી અતી જોરથી બચંકર નાદ કરતા હોય
કાકીડા (કાચંડા) આકાશ ભણી જોઈ વારંવાર પોતાની
ડોક ઉંચી નીચી કરે, અને પાતાળ દેડકું બોલે તો વ-
રસાદ ધણું થાય. ચલ્લી (ચકલાં) ધુળમાં નહાતાં હોય,
જળચર પ્રાણી જળ ઉપર ભમ્યા કરે, પીતળ, લોઢાં અને
કાંસાનાં વાસણને ઝાંખ લાગે, અને ત્રાંખા પીતળનાં વા-
સણમાં રહેતું પાણી ગરમ જણાય તો વરસાદ તુરત થાય.

* વરસાદ વરસ્યા પેહેલાં જમીનની અંદરથી દેડકાં
તો સ્વર આવતો જણાય તેને પાતાળ દેડકું બોલે એ-
મ કહે છે.

૬ વરસાદનો આડંગ પુષ્કળ બંધાયો હોય અને સંજ્યા ખુલ્લો (વરસાદના આડંગથી અંધાર થયું હોય. ત્યારે લાત્ર કે ધોળો પ્રકાશ એકદમ નીકળે) તો વરસાદ તરતજ થાય.

૭. વરસાદ વરસતી વખતે ઉત્તર, પૂર્વ કે પશ્ચિમ દિશા તરફનો પવન હોય પણ પછીથી બદલીને દક્ષિણ દિશા તરફથી પવન આવે તો વરસાદ આવતો રહી જાય અને બંધાયેલો આડંગ વીળી નાંખે.

૮. વરસાદનો આડંગ હોય અને વરસે નહીં પણ તે વખતે જો ઉત્તર દિશા તરફથી પવન આવે તો શરૂ થાય તો તરત વરસે.

૯. કોઈ પણ દિશા તરફનો પવન હોય અને તેની સામેની દિશા તરફથી વાદળો ચડતાં હોય (પવન ને સામેનાં વાદળો ચડે) તો થોડા વખતમાં વરસાદ નક્કી થાય.

૧૦. ચોમાસામાં રાત્રે (રાતે) ચંદ્રની એમેર કુંડા-છું થયેલું હોય અને ચંદ્ર જરા ઝાંખો દેખાય તથા તેજ કુંડાનામાં થોડાંએક નક્ષત્રો હોય તો ત્રણ દિવસની અંદર વરસાદ થાય. અને વરસાદ થાય નહીં તો પછી જોરથી પવન ફૂટે.

આશ્રય પત્ર.

નીચે લખેલા મેદરખાન આહકોએ આ પુસ્તકને
અવલથી આશ્રય આપ્યો છે જેથી તેઓ સા-

હેબોનો આભાર માનું છું.

આહકોનાં મુખારક નામ.

પલાંસવા—કચ્છ.

૧૫ વાઘેલા શ્રી મેવરાજજી સાહેબ પલાંસવા જગીરદાર.

૫ રા. રા. રામચંદ્ર ચણકાડ પલાંસવા કારભારી સાહેબ.

૪ કુંવરી શ્રી જીજીરાજ્યા સાહેબ.

૧૦ મેહેતા રૂપરાગ મનજી ગારફતે.

૬ મેહેતા રૂપરામ મનજી.

૨ દવે મેહેયર જેઠારાગ—પાંચોટ.

૨ જોશી નારાયણ જેઠારાગ—ધેડી.

૪ દવે લક્ષ્મીધર સુદરજી.

૩ દવે પરભુરાગ લક્ષ્મણ.

૧ શેખ અબ્દુલ્લા તુફેક ફાજદાર.

૧ રા. ચંદુરા દેવશી ઓધવજી વકીલ.

૧ મેહેતા મેરાજ કુંવરજી. હી. કા.

૨ જોશી રામજી ગણેશ.

૨ રાઠેડ હમન સખરા.

૨ ઠંકર ઓધવજી આણંદજી.

૧ ઠંકર નાનાણ દેવજી વકીલ.

૧ રાવળ ડોસા જીવરામ.

૧ દવે માલજી હરજીવન.

૧ દવે રામચંદ્ર નારાયણ.

૧ ખવાસ ઝીણા કેશવજી.

૧ મઢવી ગોકલ માલસુર.

૧ ઠંકર નારાયણ આણંદજી.

૧ દવે મણેશ જગાણી.

૧ ખડોલ મેરાજ કહાનજી.

૧ મેહેતા મોતીચંદ તેજશી.

- ૧ સોની તલકશી મુક્તજી.
- ૧ ઠંકર પુન્ન ગોકલ.
- ૧ કાઠારી ચાંપશી સાંકળચંદ.
- ૧ વ્યાસ લક્ષ્મણ ગીરધર.
- ૧ ગઢવી માલદાન પેથા.
- ૧ ખવાસ દધુ રાગા.
- ૧ રાવળ કાના રાગા.
- ૧ ઠંકર ઊકા આબુદજી.
- ૧ મેહતા ચત્રભુજ દામોદર.
- ૧ ખેરીયા પીતાંબર જોતશીંહ.
- ૧ સોની લખગસીંહ કુંવરજી.
- ૧ કાઠારી મેત્રજી ગોકલ.
- ૧ જોશી દરજીવન ત્રીભોવન.
- ૧ મણીચાર વેણીદાસ તલકશીંહ
- ૧ ખારોટ રામજી નોંધાબુજી.
- ૧ ખત્રી સુલેમાન ખીગા.
- ૧ મેમણ સુલેમાન ગુલમહમદ.
- ૧ જોગુ દરમમ વી. શંભુ.
- ૧ જોગુ પથા વી. શંભુ.
- ૧ સોની ગગનલાલ કુંવરજી.
- ૧ વોહોરા પોપટ મોતીચંદ.
- ૧ ખત્રી હાજી કરીમ.
- ૧ ગુસાંધ રતનગર ખેતગર.
- ૧ વ્યાસ સુખદેવ મોતી.
- ૧ ખંડોલ હરદાસ દીપચંદ.
- ૧ વાઘેલા સુરાજી કુંભાજી.
- ૧ વણોલ સધરામ ખેંગાર.
- ૧ ખારોટ નથુજી પખાજી.
- ૧ ગુસાંધ નરસંગપરી કેસરપરી.

રાજકોટ.

- ૧૦ માહારાણા. ખુ. રાજ સાહેબ શ્રીજી અમરશીંહજી સાહેબ—વાંકાનેર.

- ૧૦ મે. કુમારશ્રી અજીતસીંહજી સાહેબ—ધાંગધાં.

- ૮ કુમારશ્રી બાલુભા તથા બાવસીદજી સાહેબ-ગોંડલ.
 ૫ કુમારશ્રી સુરસીદજી સાહેબ-લાઠી.
 ૫ કુમારશ્રી મુળવાજી સાહેબ-કોટડા.
 ૫ કુમારશ્રી સુરસીદજી દાજી-૧૪ કિનેલીઆ જીલ્લા-અમદા-
 ૪ કુમારશ્રી દાનસીદજી સહેબ-લાખણુકા. [વાદ.
 ૪ વાલા રાંછીગભીગ-મેદરડા.
 ૪ કુમારશ્રી લખુભા કાલુભા-જામનગર.
 ૪ કુમારશ્રી વીજયસીદજી-પોરબંદર.
 ૪ કુમારશ્રી બાવાવાળા-વડીઆ.
 ૪ કુમારશ્રી ગીગાવાળા-વગસરા.
 ૩ કુમારશ્રી વજેસીદજી-લાઠી.
 ૩ કુમારશ્રી નરસીદજી-નાંદોદ.
 ૩ કુમારશ્રી દીગવીજયનીંદજી-નાંદોદ.
 ૩ કુમારશ્રી રાગબચર તથા ગવત ખાચર-જસદણ.
 ૨ કુમારશ્રી તખ્તસીદજી-ગાણુયા.
 ૨ કુમારશ્રી હમીરસીદજી-પારપુર.
 ૨ કુમારશ્રી જેઠીજી-વી.પુર.
 ૨ કુમારશ્રી રામકોટીલા-હેડાણ.
 ૨ કુમારશ્રી તખ્તસીદજી-વાસણા.

જીજ.

- ૧૦ હારકાંનાથના અધિકારી શ્રી ગિહારીદાસજી. હી. શા-
 સ્ત્રીજી પ્રભાશંકર વી. જયશંકર.
 ૧ રા. રા. લક્ષ્મીદાસ રવજી હાઈરકુલના ફરટ આસી-
 ૧ ગોરજી શ્રી જ્ઞેગજ મેરજી.
 ૨ પ્રાણશંકર કીરપાનમ કતાર્ક.
 ૧ નાગણુજી આત્મારામ વ્યાસ.
 ૧ માણેકલાલ દયારામ-કતાર્ક.
 ૧ જાદવજી સુરજી વેકરીનંદર.
 ૧ જાની કુવરજી ત્રીકમજી.
 ૧ વલ્લભજી ગાંગજી કાનજી આણી.
 ૧ મેહેતા બાવાનીશંકર કુવરજી.
 ૧ રા. માણેકલાલ કાશીનાથ વહેરા.
 ૧ પ્રભાશંકર હંમતલાલ-છાંયા.

- ૧ મેહુતા મોરારજી કૃષ્ણજી.
- ૧ કેશવજી વી. પુત્ર બહારા.
- ૧ સુકત છગનજી ત્રીકમજી.
- ૧ બહારા બેચરજી વી. બચાવીદાસ.
- ૧ રા. ગિદારીજી વી. રૂઢનાથજી માંકડ.
- ૧ રા. કાશીરામ વી. વજેશંકર.
- ૧ જ્ઞેશી દત્તપતરામ વી. શીવજી.
- ૧ રા. પ્રીતમજી વી. દત્તપતરામ—ધોલકીઆ.
- ૧ સુકત મોતીરામ વી. રવાશકર.

માંડવી—કચ્છ.

- ૫ અન્નારખ્યા આદમગાળી—મારતર.
- ૫ ગાયનજી રહેમતુજી પી. આસીસ્ટન્ટ.
- ૪ કચ્છ—સ્વદેશ દિનેચ્છુ ૪ પનીના મેનબર સાંહેબજી. ૬.
- ૪ હંસનગર નગજી આસીસ્ટન્ટ.
- ૨ ધર્મદાસ રામદાસ
- ૨ મેહુતા કદાનજી દેવકરજી.
- ૧ ઠક્કર રણજીડ બીમજી.
- ૧ ઠક્કર ગોવિંધનદાસ કરસનદાસ.
- ૧ ઠક્કર દેવકરજી ક્યામજી
- ૧ ઠક્કર હંસનગર દામેદર
- ૧ ઠક્કર હરીદાસ ત્રીકમદાસ
- ૧ ઠ. રણજીડદાસ ગોવિંધનદાસ
- ૧ ઠક્કર રણજીડદાસ ત્રીકમદાસ
- ૧ ઠક્કર ત્રીકમદાસ વી. કદ્યામજી
- ૧ ભાગસારી વીસનજી ગેકતદાસ
- ૧ ખા. જીવા સામજી
- ૧ વાયડા જમનદાસ મુળજી
- ૧ સોની વંશજી ગયુ
- ૧ ખારવા જાદવજી દેવજી
- ૧ શાહ પીમજી ઠાકરશીહ
- ૧ ચત્રભુજ ગોપાળ
- ૧ હુશેન તૈયબ ખાદા
- ૧ ત્રીકમદાસ પ્રાગજી ક્યાણી

- ૧ ગોપાલજી સ્વામજી માંડલીઆ
- ૧ વીરજી ગોકુલદાસ
- ૧ માધવજી વી. મોતીરામ
કેડાય.
- ૫ શાહ લાધા ઉમાધ્યાણી શેડ.
- ૨ ગાંધી મુળજી નાગજી ધ્રુ.
- ૨ વેદાંત દેવજી રાગદાસ વકીલ
- ૨ શાહ મોનજી ટોકરશી
- ૨ શા. ઉગરશી મેગરાજ
- ૧ શા. કુંવરજી દેરાજ પટેલ.
- ૧ શા. મોગાયા શાગર
- ૧ શા. હેમરાજ પાંચારીઆ
- ૧ શા. દેવજી ભીમા
- ૧ શા. નથુ દેરાજ
- ૧ શા. દેવરાજ તત્તરશીંહ
- ૧ શા. ઉગરશી લખુ
- ૧ શા. લીલાધર મેગરાજ
- ૧ શા. તેજુ ઉમાઈઆ.
- ૧ શા. હંસરાજ કેશવ
- ૧ હીરાચંદ નારાયણજી
- ૧ મેમણુ ઇબ્રાહીમ હાજી નુરમદમદ
- ૧ શા. લાધા જીવન. હી. લખમશીંહ
- ૧ શા. રવજી દેવરાણી હી. કહાનજી
- ૧ શા. ચના ચાંપશી
- ૧ શા. બવાનજી રાગજી હી. નાનજી
- ૧ શા. હેમરાજ લીલાધર
- ૧ શા. નેણુસી લીલાધર
- ૧ શા. નાનજી લખમશીંહ
- ૧ અખદુલા આશમાન
- ૧ સધીક ઈસ્માઇલ
- ૧ વોરજી ખેતશી
- ૧ શી. નરશીંહ આસુ
- ૧ મોચી ગનજી મોરારજી

- ૧ શા. હંસરાજ તેજશી
- ૧ ઠક્કર કાનજી દેવજી
- ૧ વંદાન વંજી રતનશીલ
- ૧ લુદાર અણુ જીરાજ
- ૧ શા. વીરજી ગણસી

કોઠારા.

- ૧૦ રા. રા. કુંવરજીભાઈ પુરુષોત્તમ ધોલકીઆ કોઠારા
કારભારી સાહેબ.
- ૫ ત્રિપાઠી મુળજી મોનજી
- ૩ લુદાર પ્રેમજી શીવજી
- ૨ ગુરજી શાકરચંદજી દેવચંદજી
- ૨ ગુરજી વીનયચંદજી ગુનચંદજી
- ૨ અમોટી વંજી ગંગારામ
- ૧ ગુરજી નાનચંદજી તત્તકચંદજી
- ૧ સાધુ જગનાદાસજી મદંત શ્રી
- ૧ અમોટી દામજી ત્રીકગજી
- ૧ અમોટી ધેત્રા ત્રીકગજી
- ૧ પટેલ નગ્શીલ જેઠા જીરેજી વેરસત્તજીના કારભારી.
- ૧ જોશી મુળજી જેરાજ
- ૧ ઠક્કર ખજુડીઆ મોનજી
- ૧ ઠક્કર લક્ષ્મીદાસ જાદવજી
- ૧ ઠક્કર મોરારજી રતનજી ભાટીઆ.
- ૧ ઠક્કર કેશવજી શીવજી
- ૧ ઠક્કર રામજી ડામજી
- ૧ ઠક્કર લક્ષ્મીદાસ ગાંગજી
- ૧ કુમાર શ્રી ઉગરસંગજી દીપસંગજી
- ૧ જીરેજી શ્રી વેરાજી સાહેબ
- ૧ ભટ્ટ બાણજી પ્રેમજી
- ૧ સોની ગોવંદજી ઉગરશીલ
- ૧ સોની લક્ષ્મીદાસ રણુઝાડ
- ૧ સોની વાઘજી શીવજી
- ૧ ગુસાંઈ રામગર અનુપગર
- ૧ રાજગોર કેશવજી પ્રેમજી

૧ સુજ ચાંપશી ભીગજી

બીટા-કચ્છ.

૧ રા. રા. દેસાઈ હીંગતલાલ ગયાચંદ ન્યાયાધિશ
સાહેબ.

૧ વોરા વૈકુંઠરામ નારાયણ

૧ વકીલ લાલજીભાઈ—નલીઆ.

૧ ઓઝા વેજનાથ વી. માધવજી સીરસ્તેદાર

૧ ભટ્ટ ગંગારામ નાગજી વકીલ

૧ બહોરા જીવરામ ગોપાલજી નાગર.

૧ બહોરા ગીરધરલાલ લક્ષ્મીશંકર

૧ કોઠારી વલ્લભજી બેહેચર

૧ જોશી રેવાશંકર વી. બદવજી

૧ ઠક્કર વસરામ સાગજી વકીલ.

૧ ઠક્કર શીવજી મુળજી ધુ.

૧ બડેજી સાહેબજી ગોડજી

૧ ઠક્કર વેલજી વી. હીરજી સુથરી કારભારી

૧ ઠક્કર વાગજી ગાંગજી—વરાડીઆ.

૧ ઠક્કર રાણછોડ પ્રાગજી „

૧ મી. ધારશી કરતુર „

૧ શા. હરધોલ મુળજી „

૧ મેહેતા ગોપાલજી દોશા „

૧ કુ. ખાનજી પુનજી વરાડીઆ.

૧ ઠક્કર વેલજી વાઘજી—ખોંભડીના

રાપર—કચ્છ—વાગડ.

૨૦ વકીલ જીઠાભાઈ વીશરામ મારફતે.

૨ મેહેતાજી બેહેચરભાઈ નારણજી ઓઝા.

૧ પૂલશંકર મહાશંકર પોલીશ કારકુન

૧ ઠા. હરખચંદ લખમશીહ જેસડા પોલીસ પટેલ

૧ ઠા. બેચર જીવણુ—કોર્ટના ઉમેદવાર

૧ મેહેતા જળવંતરાય વાઘજી કારકુન

૧ મુનશી મહમદ કાજમ હેદાયતુલા

૧ શાતુના પૂલચંદ ઝવેર ઉમેદવાર

૧ ઠા. ટોકરશી વી. દેવચંદ

- ૧ ઠી. ગાવજી વી. દેવચંદ
- ૧ દોશી દાગજી લખમશી ઉમેદવાર
- ૧ રા. ખીગજીભાઈ ખેંગાર સુવૈના ધુ.
- ૧ ઠા. ગણેશ મોરારજી-આડેસરના
- ૧ ઠા. દેવચંદ હીરજી મહુત્રા કારભારી
- ૧ રા. મેહતા ગાધવજીભાઈ લાલજી કશાર્ક
- ૧ ઠા. મોરારજી રાગજી
- ૧ ઠા. જુહાભાઈ વીશનગ
- ૧ રા. ખરાશંકર મદાદેવ—ચીટનીસ
- ૧ રા. શેઠ દેવકરજીભાઈ સુરજી—કારકુન
- ૧ ઠા. ગાનસંગ દાગજી વ્યાપારી
- ૧ ગાંધી મંગલજી અમૃત
- ૧ નાગર મેહતા જશવંતલાલ ગૌવરીશંકર

ફત્તેગઢ

- ૧૭ મેહતાજી ધનજી કદયાણજી મારફતે.
- ૧ ધનજી કદયાણજી બેશી.
- ૧ શેવકરાગ હીરજી વ્યાસ
- ૧ સોની બેચર મોતીચંદ
- ૧ દોશી હેમચંદ સાકરચંદ
- ૧ જગાદાર હેમતખાં કમરદીનખાં
- ૧ ઠક્કર પદમશી લખમશી ધુ.
- ૧ ઠક્કર ધનજી હીરજી પેટી ધુ.
- ૧ સંઘવી ભાઈચંદ નાનચંદ
- ૧ સુતાર હીરજી પાંચા
- ૧ ઠક્કર ગાનસંગ ગણેશ
- ૧ સોની દયારામ ભાણજી
- ૧ ખડોલ ભાઈચંદ રતનશી
- ૧ ગઢેયા ભાઈચંદ ભોજરાજ
- ૧ ગઢેયા મેરાજ દીપચંદ
- ૧ દોસી લીલાધર હંસગજ
- ૧ ઠક્કર વલ્લભજી નારાયણ
- ૧ પુંજા રતનશી ડીધારો

બેલા—વાગડ

- ૧૭ વ્યાસ રણુછોડ જાદવજી ગારકત
 ૧૦ વ્યાસ રણુછોડ જાદવજી મેહેતાજી
 ૧ જેરાગપુરી ત્રીકમપુરી
 ૧ ઝોઝા પ્રાણુશંકર નરશીરામ
 ૧ કુળડીઆ ગયાચંદ વી. દીપચંદ
 ૧ જોશી મોતીરામ ગોપાલજી
 ૧ જોશી મોરારજી વાલજી
 ૧ જોશી હરજી કલ્યાણજી
 ૧ જાગરીઆ દેવજી પુ.

ગેડી.

- ૫ વાઘેલા શ્રી સરદારસંગજી મેરાગણજી જાગીરદાર
 ૨ મેહેતા ગણીશંકર ધારંગજી કારભારી

ભોમાસર—વાગડ.

- ૧૦ ઠા. જાદવજી વેલજી. ધુ. ગારકત
 ૨ ઠા. જાદવજી વેલજી
 ૧ મેહેતા જગજીવન હજીવન રાપર તજવીજદાર
 ૧ ખડોલ વેણીદાસ સેજપાર
 ૧ ખડોલ જોચંદ કુંવરજી
 ૧ મેહેતા કુંવરજી વેલજી
 ૧ ઠા. શીવજી સાગજી
 ૧ ગઢેયા મુલચંદ અમૃત
 ૧ મેહેતા મોરલીધર વલ્લભજી દેશદાણુ કારભારી
 ૧ સોની દાગજી કરશન
 ૪ મેહેતાજી મોરારજી જયરાગ ગારકત
 ૨ મેહેતાજી મોરારજી જયરાગ
 ૧ વાઘેલા અભેસંગજી દમ્બજી
 ૧ મકવાણા જોસંગ રાયસંગ

આડેસર—

- ૨ જાડેજા શ્રી લખાજી સાદગ—જાગીરદાર
 ૫ કુમાર શ્રી ગણુ સાહેબ પાટવીશ્રીજી
 ૨ ઠક્કર ગાનસંગ વી. પ્રેમજી
 ૨ મેહેતાજી જાલગમર ગંગાગર શુસાંધ

ગાગોદર.

- ૪ રા. રા. અમૃત લાલભાઈ નારાયણ આસીરટંટ પો-
લીશ કમીશનર સાહેબ
૧ મેહતાભ કૅશવભ મોનભ.
૧ ઠક્કર પરસોતમ કરશન
૧ ઠક્કર ખેંગાર વીશરામ

ચિત્રોડ.

- ૨ રા. રા. માધવભાઈ વી. વેલભ કારભારી સાહેબ.
૧ મેહતાભ જેઠાભાઈ રૂઘનાથભ
૧ ઠા. ધારશી ખેંગાર મોનીટર
૧ ઠા. નારાયણ સુંદરભ વ્યાપારી
૧ ઠા. ગનભ જેસાણી વ્યાપારી
૧ ઠા. કેશવભ સુંદરભ

લાકડીઆ.

- ૨ મે. કુમાર શ્રી બાઈસાહેબ બા
૧ મેહતાભ મોહનભ ટોપણ—કરાણી
૧ મેહતાભ દેવરામ પુરોષોત્તમ
૧ કુળડીઆ પરશોતમ પાનાચંદ
૧ શેઠ. હીરાચંદ મેરાજ
૧ સંઘવી કેશવભ દેવચંદ—વ્યાપારી
૧ ખોળા હવરાજ કચરા—વ્યાપારી

કટારીઆ.

- ૨ રા. રા. ઠ. કાલીદાસ ગાવભ કારભારી સાહેબ
૧ ઠા. પુન્ન લીંગાણી—વહીવટદાર
૧ મેહતાભ ત્રીભોવન દેવભ
૧ ઠ. જેઠા કલ્યાણ

હમીરપુર—વામડ.

- ૧ ઠ. પ્રાગભ વી. કરમશી
૧ શેઠ ગોકળ હીરભ
૧ સોની હેમચંદ મોતી
૧ ખોરીઆ જળવંત ગલાલચંદ
૧ તાઇ ઉમર જુગાણી

ભદ્રેસર.

- ૧ શેઠ. શાગળ ઉમરશી ઠંકર
 ૧ ઠંકર વશનળ વલભદાસ
 ૧ દતાત્રી વીનાયક
 ૧ રાજગોર જીવરામ લાધા
 ૧ મેહતાળ પરશોતમ કુંવરજી
 ૧ ઠ. મોરારજી દેવજી
 ૧ ઠ. પરશોતમ નરશીહ

દેશલપુર—કચ્છ.

- ૨ મેહતાળ મોરારજી અજરાગર દિવેદી
 ૧ શેઠ ચાંપશી ભારા
 ૧ શા. સોજપાળ પદમશી
 ૧ આગરરાય બચના
 ૧ પટેલ રાયસીંહ કેશવજી

ભુજપર.

- ૧ મેહતાળ જીવરામ અજરાગર ગોર
 ૧ ધુ. રવજી વિશનજી ઠંકર
 ૧ આસીસ્ટન્ટ બવાનજી જાદવજી
 ૧ વૈદ્ય જગજીવન હરીરામ શેવક
 ૧ ઠ. કાળા વી. માધવજી
 ૧ મોનીટર લાલજી નંદરામ શેવક
 ૧ સ્કોલર ખેતશી નાનજી પટેલ

મુંદ્રા—કચ્છ.

- ૧૫ મેહતા નારાયણ મુળજી મારફત
 ૪ મેહતા નારાયણ મુળજી
 ૧ મેહતા દારકાંદાસ દલપતરામ
 ૧ મેહતા. શીવશંકર પ્રભુજી
 ૧ હરીશંકર કૃષ્ણજી ઠાકર
 ૧ શાહ મુળચંદ જોડાભાઈ મારતર
 ૧ મેઘજીભાઈ દાગજી મારતર
 ૧ જોશી મમુભાઈ નારાયણ
 ૧ ઠંકર વીશનજી માધવજી
 ૧ જોશી વીરજીભાઈ કુંવરજી

૧ જોડાભાઈ હરીરામ મેહેતા
૧ ચત્રભુજ વીરાનજી ઠંકર
૧ જમાદાર તેજપાલજી માનસંગજી
સુથરી—કચ્છ.

૧ દવે વજ્રેશંકર લોગજી મેહેતાજી
૧ શા. ખીગજી વી. દામજી આસીસ્ટન્ટ
૧ કુંવર દેવાજી કુબેરજી
૧ ઠંકર ટોપણ વાતજી
સુમરી રોહા—કચ્છ.

૫ રા. રા. પનજીભાઈ વી. નથુભાઈ કારભારી સાહેબ
૨ પંડ્યા જ્ઞેશંકર ખીગજી વકીલ
લાયજી—કચ્છ.

૫ મેહેતાજી પરભુદાસ રણછોડજી
પત્રી.

૧ મેહેતાજી રાગજી સુંદરજી
નાગલપર.

૧ મેહેતાજી ઉમીયાશંકર ડાહ્યાભાઈ
મજલસેલડીઆ—કચ્છ.

૧૦ શાહ, દેવજી ભીમશી—વ્યાપારી
મંગવાણા—કચ્છ.

૧ મેહેતાજી હરીશંકર કહાનજી
ખેડોઈ—કચ્છ.

૧ ગીડુ મુસા
૧ અખુગકર આમદ
૧ કાદરદના મેરાણુ
૧ સુગાર કાશમ
૧ અશગાલ સુગાર

વેંધ.

૧ મેહેતાજી કાશીરામ પુરશોતમ.
૧ પંડ્યા પીતાંબર નાગજી મોનીટર.
૧ હરજીવન નારાણજી લાટ.
૧ ખંડોલ પાનાચંદ પચાણુ.
૧ ખેરા વેલજી દેવજી.

(૪૩)

ચોખારી.

૧ કુખડીઆ શીવચંદ રાયચંદ.

૧ કુખડીઆ પાનાચંદ વીશરાગ.

નારાયણ સરોવર—કચ્છ

૧ અબયારજી શ્રીવલ્લભદાસજી.

૨ રા. રા. લાલાજી નાયજી મેનેજર સાહેબ.

૨ સોમપુરા અબાજી હરીશંકર કાનજી.

૧ રા. જોશી નથુ વી. ભારા—કારભારી.

મુંબઈ.

૨ રાવસાહેબ દલપતરાગ પ્રાણજીવન ખખખર.

૨ લાલજી દામજી ચીડીવાળા.

૧ સોની માણુકચંદ રતનશી.

૧ સોની નરશી કસ્તુર લાયખવારા

૧ સોની વલ્લભજી કસ્તુર ”

૧ જ્યેષ્ઠ કેશવજી.

૧ જોશી જ્ઞાનવજી જોડા અંબરના

૧ સોની કરપારાગ કેશવજી.

૧ પંડ્યા જોધજી પુંજરાગ.

૧ સોની ગોકલ વીરજી દુધેના.

૧ સોની હરી સુંદરજી.

૧ બણસારી મોરારજી દયાલ.

કરાંચી.

૧ મીસ્ત્રી લધા વાધજી.

જાંબુડા—કાઠિઆવાડ

૧૦ રા. લાખાભાઈ માલસુર. સ. ગુ. નિ. પે. આ.

માસ્તર સાહેબ.

ખાટડી—કાઠિઆવાડ

૧ રાણાશ્રી દેશલજી રાયસંગજી.

૧ રાણાશ્રી જોસંગજી ભારાજી.

૧ કુંવરશ્રી જશવત સીંદજી.

૧ મેહેતા નાગર પ્રાણજીવન વ્યાપારી.

અંબાર—કચ્છ.

૫ રા. રા. દયાશંકર સ્યાગજી ત્રિવાડી.

- ૧૦ દામોદર દેવજી મેહેતા.
- ૧ મોહનલાલ દલપતરામ કવિશ્વર.
- ૧ વીઠ્ઠલજી રૂગનાથજી ઝોઝા.
- ૧ પોમશી નારાયણ
- ૧ કોઠારી વલ્લભજી વી. રણછોડ
- ૧ સોની રામજી જીવણ.
- ૧ ડા. કલ્યાણજી વી. શામજી.
- ૧ ખરાશંકર વી. નવત્રરામ મેહેતા.
- ૧ ગૌરીલાલ વી. જયશંકર વોરા.
- ૧ રેવાશંકર શામજી ઠાકર
- ૧ કુંવરજી ભીમજી ઠાકર.
- ૧ પુરુષોત્તમ મહાદેવ ઝોઝા.
- ૧ મકનજી શીવજી ભટ
- ૧ ઈશ્વરલાલ આણંદરામ ઝોઝા.
- ૧ જ્ઞેશંકર ઘેલાભટ
- ૧ ઠા. પુરુષોત્તમ જ્ઞેઠા નાણાવટી.
- ૧ ઠા. ગોકલદાશ હરીદાશ નાણાવટી
- ૧ જ્ઞેશી માધવજી વી. શીવરામ.
- ૧ ઝોઝા હરજીવન શામજી હી. નારણજી દયાશંકર.
- ૧ ઝોઝા વજ્જેશંકર કલાણજી.
- ૧ ઠા. જીવણદાશ દ્વારકાદાશ.
- ૧ મેહેતા દયાલજી મકંદજી
- ૧ પંડ્યા કુંવરજી મેગજી.
- ૧ ઠા. નથુ ભાણજી. હા. હરીદાશ
- ૧ મેહેતા મોરારજી ગણપતરામ માંકડ
- ૧ પંડ્યા દયારામ કૃષ્ણદાસ.
- ૧ ખારડ શોભીર વી. જાફર.
- ૧ નંદલાલ વોરા દયાશંકર શામજી.
- ૧ ઠા. મુળજી વી. ધંદરજી.
- ૧ યુકશેલર નકુ દેવજી
- ૧ જમાદારનોડેકરી મામદ હોથી
- ૧ પાટક હરીશંકર સુરજી હી. પ્રાણજીવન
- ૧ કુંવરજી રૂડાગજધર

૧ ધરમશી પુંન.

ગળપાધર—કચ્છ.

૧ મેહેતા જયશંકર નરભેરાગ

૧ દોશી આસકરણુ માત્રણ

૧ વોરા માનસંગ પાનાચંદ

૧ વોરા વરધમાન ગજાલચંદ

૧ સોની લધા પુંન

૧ વોરા ઘેસા રતનશી

૧ કડીઆ કલ્યાણુ વીરા

૧ ચાંઉ પુંન પાતા

૧ જોશી કારા કુંવરણ

૧ આગર નરસ ગણ જાવાણ

૧ ઠકર મનણ કલ્યાણુણ

૧ પંડ્યા કચરા રાગણ

૧ ઠકર ઉગરશી પચાણુ

૧ હેગરાજ વીરણ

૧ રાવળ હરણવન ઈંદરણ

ગાળા—કાઠિઆવાડ

૧ એચ. એસ. જોડળ એસકવાયર

ચીરધ—કચ્છ.

૧ મેહેતાણ પીતાંજરબાધ

ભુજ—કચ્છ.

૨ રા. રા. માધવ જીભાધવી. કલ્યાણુણ. આ. વહીવટદાર

૧ સુકલ દયારાગ મુરારણ

૧ શાહ પાનાચંદ તારાચંદ

૧ ગોર કેશવણ ભગવાનણ

૧ ભટ જગણ ગોવંદણ

૧ વકીલ જુગલરાગ વી. મુરારણ

૧ વકીલ ભટ ભગવાનણ પ્રભાશંકર

૧ સુતાર માવજીભાધ રણજોડ

૧ ધુ. સેઠ. પારખ્યા વી. બીગણ.

સૂચના.

જેઓને વેલ્યુપેએનસ કર્યા વગર આ ચોપડી મોકલવામાં આવી છે તેઓ સાહેબોએ પુસ્તક પોહોચેથી પોસ્ટેજ સુદ્ધાંત પૈસા તરત મોકલાવવા કૃપા કરવી. જેને આ ચોપડી લેવા ખુશી હોય તેમણે નીચે લખેલે ઠેકાણેથી ચાર આના મોકલી મંગાવી લેવી.

માંડવી કચ્છ—દેવે. જીવરામ હરીશંકર બુકસેલર.

અંજાર કચ્છ—દામોદર દેવજી મેહેતા. અંજાર સ્કુલ.

ખલાંસવા—નીચે સહી કરનાર પાસેથી.

જટાશંકર વિ. પુરુષોત્તમ ભટ્ટ.

મેહેતાજી.
